

Abdurrahman Munîf'in "Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle" Adlı Romanında Doğu Kültüründen İzler

Dr. Rifat Işık
Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü
rifatisik@selcuk.edu.tr

Mehmet Beşir Bulut
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
besirbulutt@gmail.com

Öz

Yazmış olduğu eserlerinin çoğunluğu, doğu odaklı olması sebebiyle doğu yazarı olarak bilinen Abdurrahman Munîf, modern Arap edebiyatının bu alanda önemli simalarından birisi haline gelmiştir. Eserlerinde doğu temasını tarafsız bir anlayışla ele almaya çalışan yazarın *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle* adlı romanında, bir İngiliz ajanının doğu ülkelerinin birinde yaptığı istihbarat faaliyetleri sırasında yaşadıklarını, biraz politik birazda duygusal bir kurguyla okuyucuya sunmuştur. Munîf, bunu yaparken orta doğuda, bugün halen devam eden gizli oyunların, perde arkasını kurgulayarak okuyucuya aktarmıştır. Munîf, romanını kurgularken doğuya dışarıdan bakan bir kişinin aktaramayacağı kadar detaylı bilgileri, satır aralarında okuyucusuna aktarmaktan geri durmamıştır. Romanın konusunun yakın tarihle ilgili olması, yaşadığımız ülke itibariyle orta doğu coğrafyasına olan yakınlığımız ve batının doğuya bakış açısını detaylı bir şekilde gözler önüne sermesinden dolayı böyle bir çalışmayı ele almak faydalı olacaktır. Roman, doğu başlığı altında tematik olarak incelenirken, insanlarından kültürlerine kadar pek çok konu başlıklandırılarak ele alınmıştır. Romanda tema tahlilini yaparken bazı noktadaki alıntılar özellikle uzun tutulmuştur. Bunun sebebi, ilgili alıntının her bir noktasında o temaya dair ayrıntılı ifadelerin bulunması ve konu akışının bozulmasının önüne geçmektir.

Anahtar Kelimeler: Abdurrahman Munîf, Modern Arap Edebiyatı, Doğu, Kültür, İnsan.

Traces from The Eastern Culture in Abdurrahman Munîf's *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle*

Abstract

Abd al-Rahman Mounif, who is known as the eastern writer due to the fact that most of her works are oriented towards the east, has become one of the important symbols of modern Arabic literature in this field. In his novel *Sibâq al-Masafat al-Tavilah*, which tries to deal with the eastern theme in his works with a neutral understanding, he presented the reader with a little political and emotional fiction that an English agent lived during his intelligence activities in one of the eastern countries. While doing this, Mounif edited the behind-the-scenes of the secret games still in the middle east and conveyed them to the reader. While constructing his novel, Mounif did not hesitate to transfer the detailed

Gönderim Tarihi / Sending Date: 22/06/2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 14/08/2020

information to the reader in between the lines, which could not be conveyed by a person looking at the east from the outside. It would be beneficial to consider such a study because the subject of the novel is related to the recent history, our proximity to the Middle East geography as of the country we live in, and the west's detailed view of the east. While examining the novel thematically under the title of the east, discussed many topics from their people to their cultures. While analyzing the theme in the novel, kept the quotations at some point especially long. The reason for this is to find detailed statements about that theme at each point of the relevant quote and to prevent the subject flow from deteriorating.

Keywords: Abd al-Rahman Mounif, Modern Arabic Literature, East, Culture, Human.

GİRİŞ

Abdurrahman Munîf, Modern Arap Edebiyatının ve çağdaş dünya edebiyatının en önemli figürlerinden birisidir. 1933 yılında Amman'da doğan yazarın babası, Necdli bir Suudi tüccar, annesi ise Iraklıdır. Doğumundan kısa bir süre sonra babası vefat etmiştir. Çocukluğundan itibaren bir dizi siyasi olayların etkisi altında kalmıştır. Dönemin önemli simalarından Irak'ın ikinci kralı olan I. Faysal'ın tek oğlu Gazi b. Faysal (ö.1939)'ın esrarengiz ölümü, İngiliz karıştılgından dolayı 2. Dünya Savaşı sırasında Amman'da halk tabakasından birçok insan arasında Mihver devletleri için oluşan sempati, Munîf'in ilk hatıraları arasında yer almaktadır. Bunların yanısıra 1948 yılındaki Arap-İsrail Savaşı ve Filistinlilerin başına gelen felaketlere doğrudan şahit olmuştur (Hafez, 2006, s. 39-40). 20. yüzyılın en yetenekli Arap romancılarından birisi olarak kabul edilen Abdurrahman Munîf, Necip Mahfûz ile birlikte Arap romanını, kültürel ve politik kaygıların merkezi haline getirerek Arap dünyasının edebi manzarasını değiştirmeyi başarmıştır (Ali, 2004; Harmancı, 2013, s. 68).

Yoğun siyasi kargaşaların olduğu zamanlarda üniversite okuyan Munîf, komünistlerden muhafazakâr İngiltere taraftarlarına kadar, geniş bir siyasi yelpazeyi barındıran kampüste, Baas Partisinin ilk üyelerinden birisi olmuştur. 1955'te Nuri es-Sa'îd rejimi; İngiltere, İran, Pakistan ve Türkiye ile birlikte Bağdat Paktını imzalayarak bölgede bir protesto dalgasının yayılmasına sebep olmuştur. Abdurrahman Munîf ise, politik aktivitelerinden dolayı üniversite eğitimini tamamlayamadan Irak'tan sürgün edilmiştir. Tüm bu olaylara rağmen, hukuk eğitimini tamamlayarak diplomasını almıştır. Daha sonra Baas Partisi bursu ile Belgrad Üniversitesi'nde petrol ekonomisi üzerine çalıştığı tezini bitirerek doktorasını tamamlamıştır (Hafez, 2006, s. 40). Abdurrahman Munîf, Arapların hazin bir şekilde yanıldığı altı gün savaşları ve Filistin direnişinin Ürdün Monarşisi tarafından bastırıldığı 1970 tarihinde, petrol endüstrisi üzerine ayrıntılı bir çalışma hazırlamıştır. Hazırlamış olduğu bu çalışma ise 1972 yılında Beyrut'ta basılmıştır (Arslan, 2017, s. 12). 1983 yılında Lübnaniye gazetesinde çalışmak üzere Beyrut'a gitmiş ve orda meşhur eseri *el-Eşcar ve İğtiyalu Merzûk* (Ağaçlar ve Merzuk Cinâyeti)ni yazmaya başlamıştır (Munîf, 1979, s. 2). Bu andan itibaren kendisini tamamen edebiyata veren yazar, Arap Edebiyatında öncü bir konuma yerleşmiştir (Livescu, 2013, s. 21). Yazar, kendi özgün bakış açısıyla, genel anlamda Arapların yaşam portresini eleştirmekte ve irdelemekte kararlı davranmıştır. Yaşamış siyasi ve içtimai olaylar da eserlerinin temelini oluşturmuştur (Emekli, 2015, s. 304). Abdurrahman Munîf, uzun süredir sıkıntısını yaşadığı kalp rahatsızlığı sebebiyle 24 Ocak 2004 yılında 71 yaşında Suriye'de vefat etmiştir (Gabriel, 2003, s. 4).

Abdurrahman Munîf'in edebi hayatı boyunca en meşhur te'lifleri arasında: *el-Eşcar ve İğtiyal-u Merzûk* (Ağaçlar ve Merzuk Cinâyeti), *Kıssatu Hubbi Mecusiyye* (Mecûsi Aşk Hikayesi), *Şarku'l-Mutavassıt* (Akdenizin Doğusu), *Hîne Terekna'l-Cisr* (Köprüyü Terk Ettiğimiz Zaman), *en-Nihayât* (Sonlar), *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle* (Uzun Mesafeli Yarışlar), *Âlem bilâ Harâit* (Haritasız Bir Dünya), *Mudunu'l-Milh* (Humâsiyye) (Tuz Şehirleri/Beşleme), *el-Ân; hunâ, Şarku'l-Mutavassıt Merreten Uhrâ* (Şimdi Burada, Tekrar Akdenizin doğusu), *Sîret-u Medîne* (Ammân fi'l-Erbâiyyinât) (Bir Şehir Bibliyografyası/1940'lı yıllarda Amman), *Ardu's-Sevâd* (Sevâd Arazisi), *Ummu'n-Nuzûr* (Adak Ağacı), *Mebde'u'l-Muşâreke ve Te'mîmu'l-Bitrûl li'l-Arabî* (Arap Petrolünü Millileştirme ve Paylaşma Süreci), *el-Betrûl el-Arabî* (Petrol Araplarıdır), *Te'mîmu'l-Bitrûl el-Arabî* (Arap Petrolünü Millileştirme), *el-Kâtib ve'l-Menfâ*

(Yazar ve Sürgün), *ed-Dimokrâtiyye Evvelen ed-Dimokrâtiyye Dâimen* (İlk olarak Demokrasi, Daima Demokrasi), *Beyne's-Sekâfeti ve's-Siyaseti* (Kültür ve Siyaset Arasında), *Leo'atu'l-Ğıyâb* (Yokluğun Acısı), *Rihlet-u Dav'* (Işığın Yolculuğu), *Zâkiretun li'l-Mustakbel* (Geleceğin Bir Hatırası), *Mervân Kassâb Bâşî* (Mervan Kasab Baş), *Cibr: Mûsîkar el-Elvân* (Cibr: Renklerin Müzisyeni) gibi eserleri sayılabilir (Munîf, 1979, s. 2; el-Kaş'amî, 2003, s. 121-125).

Yazmış olduğu eserleri vesilesiyle 1989 yılında "Sultan b. Ali el-Uveys es-Sekâfiyye li'r-Rivâye" ve 1998 yılında, senede bir kez verilen "Kahire" ödülleri almıştır (Munîf, 1979, s. 2). Bir romancı olmasının yanısıra aynı zamanda akademisyen de olan Munîf'in makale ve benzeri yazmış olduğu eserlerin sayısı oldukça fazladır. Yukarıda kendisi hakkında ön plana çıkmış eserler verilmiş olup bu tip eserleri ciddi yekün tutacağından, burada sadece ilgili kaynakları gösteren yere atıfta bulunulacaktır (el-Kaş'amî, 2003, s. 126-142). Abdurrahman Munîf'in yukarıda bahsedilen bu eserlerinin dışında, Arap dünyasında kendisi hakkında yapılmış birçok müstakil eser, araştırma yazısı ve makale yazıları da bulunmaktadır (el-Kaş'amî, 2003, s. 145-160). Kendisi hakkında Arap dünyasında yapılan çalışmaların yanısıra tespit edildiği kadarıyla, Türkiye'de yapılmış çalışmalara da değinmek, bu alanda çalışma yapacak araştırmacılara faydalı olacaktır. Bu çalışmalardan bazıları:

Çeviri Kitaplar:

1. Munîf, Abdurrahman (2003). İhtiyar'a Suikast (Semih Özal Çev.). İstanbul: Yenihayat Kütüphanesi Yayınları.
2. Munîf, Abdurrahman (2012). Ağaçlar ve Merzuk Cinayeti (İbrahim Demirci ve Hasan Harmancı Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
3. Munîf, Abdurrahman (2015). Sonlar (İlknur Emekli Çev.). Erzurum: Fenomen Yayıncılık.
4. Munîf, Abdurrahman (2018). Akdeniz'in Doğusu (Ayşe İspir Kurun Çev.). İstanbul: Ketebe Yayınevi.

Tez:

1. Emekli, İlknur (2006). *Abdurrahman Munîf Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve En Nihayat Adlı Romanının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
2. Tuğrul, Ülkü (2006). *Abdurrahman Munîf'in Şarku'l Mutevassıt Adlı Romanının İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
3. Mousa, Hamid (2012). *Silence and Defeat The Shock of Colonization in Chinua Achebe's Things Fall Apart and Abdelrahman Munîf's Cities of Salt* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.
4. Harmancı, Hasan. (2013). *Abdurrahman Munîf'in el-Eşcar ve İğtiyatu'l- Merzuk Adlı Eserinin Teknik ve Tematik Yönden İncelemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
5. Al-Jumaali, Omar Ghalib (2013). *Tracing The Doubles And Avatars A Psychological Reading in Abdulrahamn Munîf And Hermann Hesse* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Üniversitesi, İstanbul.

6. Erbay, Hatice (2015). *Abdurrahmân Munîf'in "Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle" Adlı Eserinin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi*.¹ (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
7. Allawi, Thamer Yousif (2017). *Thomas Hardy ve Abdurrahman Munîf'in Romanlarında Bölgeselliğin Kültürel Bakış Açısı Üzerine Bir Karşılaştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
8. Arslan, Adnan (2017). *Abdurrahman Münif'in Romancılığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Makale:

1. Harmancı, Hasan (2013). "Abdurrahman Munîf'in el-Eşcâr ve İğtiyatü'l- Merzûk Adlı Eserinin Teknik Yönden İncelenmesi". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. S.30. s. 67-96.
2. İpek, Muhammet Selim (2014). "Arap Yarımadasında Roman". *Turkish Studies*. S.9. s. 411-421.
3. Emekli, İlknur (2015). "Abdurrahman Munîf Risâle min Verâil-Hudûd Adlı Kısa Öyküsü". *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. S. 35. S. 303-315.
4. Demirci, Gülyaşar (2017). "Abdurrahman Münif'in Refik Adlı Kısa Hikayesinin Tercümesi ve Tematik Olarak İncelenmesi". *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*. S.4. s. 979-992.
5. Arslan, Adnan (2018). "Modern Arap Romanında Diglossia Çiftliliklik Abdurrahman Münif Örneği". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.27. s.183-202.
6. Demir, Ethem (2019). "Abdurrahman Munîf'in "Ummu'n-Nuzûr" ve Orhan Kemal'in "Hanımın Çiftliği" Romanlarında "Hoca" Tipolojileri". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S.19. s. 759-771.

Sosyalist Arap romancılarının önde gelen isimlerinden birisi olan Abdurrahman Munîf'in bu çalışmaya konu olan *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle* (Uzun Mesafeli Yarışlar) adlı romanına yakından bakıldığında doğuya birçok açıdan ışık tuttuğu görülmektedir.

Eserlerinde kullandığı dil ve üslup açısından sıklıkla değişikliğe giden yazar, anlattığı temayı ve karakterlerin iç dünyasını olabildiğince yansıtmayı hedeflediği için onların dili ile okuyucuya ulaşmaya çalışmıştır. O dönemlerde orta doğu ülkelerinde uygulanan otoriter rejimlerle ilişkisi bulunan ve romanlarında siyasi mesajları yoğun bir şekilde kullanan Munîf, eserlerini halka ulaşmada bir aracı olarak görmüştür. Bu sebeple romanlarında, bolca halk diliyle küfürler, alaycı üsluplar ve teşbihleri görmek şaşırtıcı değildir (Arslan, 2018, s. 189-191). Munif, kendi diliyle bu romanın belirgin iki özelliğinden bahsetmektedir. Birincisi, bu romanını tarihi resmî belgeler üzerinden yazmıştır. İkincisi ise, alışılmışın dışına çıkarak

¹İlgili tezde incelenen eser ile bu çalışmada ele alınan eser, benzerlik arz etse de içerik bakımından her iki çalışma da birbirinden farklıdır. Hatice Erbay tarafından 2015 yılında yapılmış olan bu tezde, Abdurrahman Munîf'in "Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle" adlı romanı üzerine teknik bir inceleme yapılmıştır. Söz konusu bu incelemede temelde eserin olay örgüsü, anlatıcı ve bakış açısı, şahıs kadrosu, zaman, mekân, anlatım teknikleri, dil ve üslup gibi teknik özelliklerine değinilmiştir. Çalışmada tema başlığı ayrıntılı olarak ele alınmadığı için bu çalışmada tema üzerinde daha çok yoğunlaşmıştır. Daha geniş bilgi için bkz. Erbay, Hatice (2015). *Abdurrahmân Munîf'in "Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle" Adlı Eserinin Roman Tekniği Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.

birçok Arap romanında yapıldığı gibi Batı'ya Doğu gözü ile bakmak yerine, Doğu'ya Batı gözü ile bakmayı tercih etmiştir. Faysal Derrâc, ele almış olduğumuz bu romanıyla ilgili olarak Abdurrahman Munîf ile yapmış olduğu bir röportajında bu iki özelliğe dair şu ifadelerle yer vermiştir:

“Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle, benim diğer romanlarımdan çok farklıdır. Çünkü diğer eserlerimden çok daha fazla tarihi gerçeklere dayandırarak kaleme aldım. Romanı yazmaya karar verdiğim zaman zihnimde belirlediğim konu; İran'da Musaddık hükümetinin görevde bulunduğu dönemi yazmaktı. Bu kararı almamda, yaptığım tarihi okumaların etkisi, çok büyüktür. Bu okumaları İran'da Musaddık hükümetinin devrildiği dönemi takip eden bir süre zarfında Irak'ın İran büyükelçiliğinde görev yapan dostum Hüseyin Cemil'in sağlamış olduğu tarihi resmî belgeler üzerinden gerçekleştirdim. Romanımın bir diğer ayırt edici özelliği ise; alışılmışın dışına çıkarak birçok Arap romanında yapıldığı gibi Batı'ya Doğu gözü ile bakmak yerine, Doğu'ya Batı gözü ile bakışı ele almayı tercih etmemdir” (Munîf, 1994, s. 236-237).

Ele almış olduğumuz eserde de halk ve halka dair izlenimleri sıklıkla görmek mümkündür. İncelenen eserde, anlatılan temanın okuyucu tarafından daha net anlaşılabilmesi için romanın kısa özetinin verilmesi faydalı olacaktır.

Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle Romanı

Romanın ana karakteri Peter Mc Donald, 2. Dünya savaşı esnasında bir İngiliz savaş gemisinde görevlidir. Görev aldığı gemi, İtalyan kıyılarında bir gözetleme görevi sırasında, Almanlar tarafından tuzağa düşürülmesinin ardından esir olarak tutulmuş ve bu esareti yaklaşık iki yıl kadar sürmüştür. Peter Mc Donald'ın, bu tutsaklık süresince yaşadıkları, onu sert ve sağlam bir karakter sahibi yapmasının yanında fazlasıyla da ulusalcı bir ruha sahip kılmıştır. Özgürlüğüne kavuşmasının ardından Peter Mc Donald, ülkesinde bir petrol şirketinde işe başlamıştır. Bu şirket, İngilterenin Uluslararası petrol işlerini ile birtakım gizli faaliyetlerini yürütmektedir. Şirketin müdürü Mr. Randly, aynı zamanda İngiltere'nin İran petroleri üzerinde yürüttüğü gizli çalışmaları yapan birimin de başındadır. İngilizler için İran'da iktidara gelen yeni hükümet ile ilişkiler, istenildiği gibi gitmemektedir. İngiltere, buradaki mevcut çıkarlarını korumak için bölgeye bir ekip gönderecektir. İran petroleri üzerindeki çıkarlarını korumak ve gerekli istihbaratı sağlamak üzere gönderilen bu ekibin başına Peter Mc Donald getirilmiştir. Doğulular ve doğuda nelere dikkat etmesi gerektiği ile ilgili kısa bir eğitimin ardından, görevine başlamak üzere yola çıkacak olan Peter Mc Donald, eşi Petricia ve kızıyla vedalaşarak Londra'dan ayrılır. Birlikte görev yapacağı işbirlikçileri ile buluşmak üzere Beyrut'a gider. Burada, Şirin Abbâs, Rıza Safrâvî, Mirza Muhammed ve Abbâs ile beraber kısa bir süre kalır. Ardından İran'a geçerler. İran'da onlara eski bir siyasetçi olan Eşref Ayetullah ta katılır. Hedefleri, İngilizlerin aleyhine gelişen durumu tersine çevirmektir. Zira, İran'da hükümet değişmiş, iktidara gelen Muhammed Musaddık (Romanda el-Acûz olarak kodlanmıştır.) petrol sanayisini millileştirmiştir. İngilizlerin istediği, el-Acûz'u (İhtiyar) devirerek İran şahı ile iş birliğine girmek ve petrol sanayisinde söz sahibi olmaktır. Bu amaç için çalışmalara başlayan Peter başkanlığındaki ekip, ülkede sokak gösterilerinden süikastlere kadar pek çok gizli faaliyet yürütmektedirler. Altı aylık bir iş olarak bakılan bu süreç, işlerin istenildiği gibi gitmemesi ve bölgede Amerikan devletinin de faaliyetleri sebebiyle iki yıla kadar uzamıştır. Peter Mc Donald, bu süre zarfında sürekli bir şekilde İngiltere ile haberleşmekte ve gelen emirleri uygulamaktadır. Ülkede işlerin istedikleri gibi gitmediğini fark eden Peter Mc Donald,

durumdan hoşnut olmasa da gelen emirleri uygulamaktan başka çaresi yoktur. Göreve başladığı günden bu yana iki yıl geçmiştir. Peter Mc Donald, merkezden (Londra) gelen emirle bir sahil köyünde zorunlu tatile çıkarılması sonucu, olayların akışından tamamen kopartılmıştır. Bu on günlük süre içinde beklenen olay gerçekleşir ve Muhammed Musaddık (el-Acûz), hükümeti devrilir. Ancak, bu İngilizlerin eliyle değil, Amerikalıların tasarlayıp gerçekleştirdikleri bir plan dahilinde olmuştur. Peter Mc Donald, gittiği sahil köyünde çok fazla kalamamıştır. Bazı köylülerin karşı çıkması ile zorla köyden çıkartılmıştır. Ülkesinin elçiliğine gelen Peter Mc Donald, herşeyin değiştiğini, öteden beri istediği ve çabaladığı şeyin gerçekleştiğini görmüştür. Ancak, bunu İngiliz hükümetinin yapmadığını da bilmektedir. Aslında Peter Mc Donald, son zamanlarda ülkesindeki yetkililerin sesizliğinden ve çalıştığı arkadaşları Rıza, Mirza, Şirin ve Eşref'in takındıkları tutum değişikliği sebebiyle bazı şeylerin ters gittiğinden şüphelenmiştir. Fakat, İran'lıların Amerikalılarla bir iş birliğine giderek bunu gerçekleştirdiklerini ve ülkesinin de gelecekteki çıkarları gereği tüm bunlara sessiz kaldığını asla düşünmemiştir. Tüm bunların sonucunda, bütün çabaları ve çalışmaları boşa gitmiştir. Büyük bir ihanete uğradığını düşünen Peter Mc Donald'ın kabul etmesi zor olsa da ülkesinin çıkarları için yenilgiyi kabullenmekten başka çaresi kalmamıştır.

ROMANDAKİ DOĞU KÜLTÜRÜNE AİT İZLER

Arapça "şark" kelimesinin karşılığı olan bu kelime, coğrafi olarak güneşin doğduğu yer anlamına gelmektedir (Ahterî, 2013, s. 543,544; Ayverdi, 2011, C. 3, s. 2949). Her ne kadar Doğu ve Batı terimleri, sözlüklerde coğrafi yön olarak tanımlansa da başta Arap romanları olmak üzere, birçok ilmi ve edebi eserde bu tanımlarla anılmaz. Bu tip eserlerde, Şark (Doğu) ve Garp (Batı) denilince ilk olarak, alinyazıları farklı olan ve yaşama tarzları birbirinden ayrı olan iki dünya akla gelir (Ülken, 1964, s. 26). Bu iki terimin Abdurrahman Munîf'in *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle* (Uzun Mesafeli Yarışlar) adlı eserine de yansması bu şekliyle olmuştur. Arap toplumu ve batı toplumunun çok sık bir şekilde karşılaştırıldığı bu eserde, Abdurrahman Munîf, romana belkide batı dünyasının doğuya bakış açısının da bir yansması olan şu ifadelerle başlamaktadır. "*Kim doğuya egemense... Dünyaya egemendir*" (Munîf, 1990, s. 8) Abdurrahman Munîf, bu bakış açısını, romanının temeline alarak olay örgüsünü kurgulamıştır. Bu bakış açısını romanın muhtelif yerlerinde, olay örgüsünün seyrine göre vermeye çalışmıştır. Bu bölge, batının gözünde her ne kadar olumsuz bir imaja sahip olsa da batı için stratejik açıdan oldukça önemlidir. Abdurrahman Munîf bu önemi, doğuya gitmeden önce bir hazırlık içerisinde olan romanın baş kahramanına söylenen şu ifadelerle anlatmaktadır: "*Şunu itiraf etmeliyiz ki şark demek gelecek demektir. Şark'ı kazanan geleceği de kazanmıştır...*" (Munîf, 1990, s. 219). Her ne kadar "doğu" kelimesi bütün yönleriyle batı için bir olumsuzluk çağrışırsa da bu iki bölge tarih boyunca hep aynı siyasi atmosfer içinde yer almıştır. Bu doğrultuda batı, geleceğini doğuda gördüğünden dolayı buradaki faaliyetlerinden geri durmamıştır. Abdurrahman Munîf, romanın baş kahramanını, yaşadıklarını ülkesine döndükten sonra, başka insanların da faydalanması adına günlük tutan birisi olarak ele almıştır. Bu doğrultuda Peter, ülkesine döndüğünde yaşadıklarını yayınlamak için pek çok şeyi günlüğüne kaydetmektedir. Günlüğüne tuttuğu bu notların birinde, doğu hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir: "*Şark, çelişkiler yumağıdır, bu çelişkiler yumağı her türde ve düzeydedir: taş devrinden modern çağa kadar, en geri ve en modern teorilerin yanında, en ileri düzeyde kişisel cesaret ile en anarşik örgüte kadar her şey birlikte ve iç içedir. Aynı şekilde, şarktaki her şey, insanda merak ve değişik bir durum oluşturuyor. Bu neden böyle? Ne istiyorlar?*" (Munîf, 1990, s. 245). Munîf, bu ifadelerle doğunun sosyolojik

durumunun anlaşılabilmesi için büyük bir çaba harcanması gerektiğini belirtmiştir. Buradan hareketle romanın genelinden anlaşılacağı üzere yazar, doğu toplumunun farklı toplumlar tarafından tam olarak anlaşılmasının sebebinin, yaşam şartları ve kültürel farklılıklara dayandırılmıştır. Bu bağlamda, bu topluma ait olmayan kişiler için buradaki insan ilişkilerini anlamak çok zor ve karmaşıktır. Bu karmaşık durum, yabancıların ikili ilişkilerde zorlanmalarına ve içinden çıkılmaz durumlara sebep olmaktadır. Çalışmada, bahsi geçen bu bakış açısının daha net anlaşılabilmesi için, konuların roman özelinde başlıklandırılması uygun olacaktır.

DOĞU İNSANI

Abdurrahman Munîf'in ele alınan romanında, doğuya dair en fazla yer verdiği tema, doğu insanıdır. Doğu insanını, bir batılının gözünden çeşitli durumlarda, genelleyici bir üslupla ve detaylı tasvirlerle okuyucuya aktarmaktadır.

Erkek

Romanın baş kahramanı Peter Mc Donald, göreve gitmeden önce Londra'da doğu hakkında detaylı bir eğitime tabi tutulmuştur. Abdurrahman Munîf, kurgulamış olduğu bu eğitim aracılığıyla batının gözünde doğu insanının tarifini, şu ifadelerle yapmıştır:

Onların iki özelliği vardır: ahmaklık ve acelecilik, ahmaklıklar çünkü hiçbir şey bilmezler, nasıl düşüneceklerini de bilmezler, nasıl davranacaklarını da bilmezler, bundan dolayı düşüncelerinin tamamı ve davranışlarının büyük bir bölümü ahmakçadır. Aynı şekilde, aceleci ve çok sinirlidirler. Gerçekleşmesi mümkün olmayan bir şeyin, yer yüzü ile ayın arasındaki uzaklığın bir anda katedilmesi gibi bir şeyi yapabileceklerini düşünürler. Bir işin gerçekleşmesi mümkün olmasa bile dediklerinden geri adım atmazlar ve yanlışlıklarını da kabul etmezler (Munîf, 1990, s. 33).

Doğu insanını küçümseyici ve her zaman yönlendirilmeye uygun kimseler olduklarını gösteren bu ifadeler, *Sibâku'l-Mesâfâti't-Tavîle* (Uzun Mesafeli Yarışlar) adlı romanda, doğu insanına dair yapılan ilk tanımlamalardır. Munîf, romanın baş kahramanı tarafından eşi Petricia'ya gönderilen mektupta, doğu insanı ile alakalı şu ifadeleri de okuyucunun yorumuna bırakmıştır...

Burada insanların nasıl yaşadıklarını bilmiyorum. Ancak, genellikle ürkektirler, çok konuşurlar, anlamadığım bir sebepten dolayı, çok yüksek sesle konuşuyorlar...Yerliler, çevrelerine dağıttıkları fazlaca gülümsemelere rağmen, aslında dil bildiklerini ve yardımcı olmak istediklerini göstermek için yabancılarla konuşmak için gösterdikleri çabaya rağmen, insanların onlara güvenmesi olanaksızdır. Belki bunu bir menfaatleri olduğu için yapıyorlar... belki de bazıları için hırsızlığı kolaylaştırmak için yapıyorlar! (Munîf, 1990, s. 48, 49).

Bu ifadelerde de görüleceği üzere, daha önce Mc Donald ve ülkedeki görevi sırasında birlikte çalıştığı İran asıllı Şirin arasında geçen ön yargı konusuna atfen, bu ifadelerde de Abdurrahman Munîf, bu ön yargılı bakış açısını tekrar ifade etmektedir. İlgili eserde söz konusu ön yargılar ve küçümseyici tavırlar: *"Ancak onlara karşı mütevazî ve normal davranışlar içine girersen, anında omuzlarına çıktıklarını göreceksin. ...Bu insanlar zamanın ne anlama geldiğini bilmezler, çokça yalan konuşurlar, çokça vaat verirler. Onlara karşı dikkatli olmalısın, yoksa balık gibi elinden kaçarlar. Basit bir şeyi anlatırken bile anlamaları için bıkmadan defalarca anlatmalısın"* ifadeleriyle devam etmektedir (Munîf, 1990, s. 73). Her ne kadar batılılar, doğu insanına karşı, yukarıda verilen tüm bu ön yargılara sahip olsalar da dikkati elden bırakmamak

gerektiğinin de farkındadırlar. Bu minvalde, Peter, Beyrut'ta otel lobisinde, beraber çalışacağı arkadaşlarıyla yaptığı bir konuşma esnasında alaycı ve küçümseyici konuşmalar yapmıştır. Onun bu tavırları, orada bulunan arkadaşlarının tepkisine sebep olmuştur. Bu tepkiler neticesinde Peter, Londra'daki eğitimlerde, patronu Randly tarafından kendisine uyarı mahiyetinde söylenen şu ifadeleri hatırlamıştır: "*Şarklı insanlar oldukça basit insanlar olarak görünmelerine karşın esrarengiz kimselerdirler. Kafalarının içinde neler çevirdiklerini bilemezsin. Bir şeyi yaparken aynı zamanda da onun tersini yaparlar. ...Bu insanlar pek çok şeyi kutsal sayarlar*" (Munîf, 1990, s. 78-79). Görüldüğü üzere, her ne kadar doğu insanı, batı tarafından birçok meselede aciz olarak görülse de bu ifadelerle yazar, toplumun din gibi bazı hassas noktaları doğrultusunda beklenmedik bir tavır içerisinde olabileceklerini vurgulamaya çalışmıştır. Aynı paralelde Abdurrahman Munîf, doğulularla ilgili: "*Fakat şarklılar çok konuşurlar, çok söz verirler ve çokça hayal kurarlar. Onlar, aynı şekilde oldukça tembel olup, yerlerinde oturup hiçbir şey yapmak istemezler*" (Munîf, 1990, s. 80). İfadelerine ayrıca yer vermiştir Bunun yanında yazar, bahsedilen bu özelliklerinden dolayı batının doğu'ya tam bir güven duygusu içerisinde olmadığını tekrar ifade etmiştir.

Görev aldığı doğu ülkesinde Peter Mc Donald, insanları, çevreyi ve toplumu daha yakından tanımak için çarşıda gezmektedir. Bu gezinti sırasında, dikkatini bir dükkandaki insanlar çekmiş, gördüğü bu insanları tasvir ederken şu ifadelerle yer vermiştir: "*Bu şarklılar, ölmek için doğmuşlar. Yaşarken de ölü gibi yaşarlar, bakışlarından, düşüncelerine dalışlarından ve umursamazlıklarından dolayı aslında bir anlamda ölü sayılırlar*" (Munîf, 1990, s. 95). Burada yazar, kahramanın gözünden doğu toplumunu, yaşantıları dolayısıyla yaşayan ölülere benzetmiştir. Ancak, böyle bir yaşantıları olsa da doğu toplumu, ticaret ve alışveriş noktasında şu özellikleriyle ön plana çıkmaktadır: "*Bu şarklıların işleri gerçekten çok tuhaf, onlar için iki güzel şey vardır: pazarlık ve bahşiş. Onlar için her şey pazarlıkla olur, ayrıca alınan her şey için de onlara bahşiş vermelisin*" (Munîf, 1990, s. 97). Bu ifadelerle romanın kahramanı Peter Mc Donald, daha önce doğuda bulunmuş bazı arkadaşlarının alışveriş sırasında nasıl davranması gerektiğini hatırlamıştır. Buna ek olarak romanda, doğulu insanlarla nasıl rahat bir iletişim kurulacağı ile ilgili olarak: "*Şarklılar, batılı kimselerde gördükleri garip şeyler üzerine konuşmayı çok severler*" ifadeleri kullanılmıştır (Munîf, 1990, s. 98). Bu doğrultuda Peter'dan onların bu özelliklerini kullanarak insanlarla yakınlaşması istenmiştir. Peter Mc Donald, alışveriş yaptığı bir gün taksiyle iş yerine dönmektedir. Bu esnada taksi şoförüyle yakın bir diyalog kurmak istemiştir. Ancak, taksi şoförü beklediği karşılığı vermemiştir. Peter, gideceği yere vardıkdan sonra taksi ücretini fazlasıyla vermesine rağmen taksicinin aksi davranışları karşısında kendi kendine, doğu insanı ile ilgili olarak şu sözleri söylemiştir: "*Bu şarklıları Allah bile anlamaz, her şeyde çok gariptirler: şekilleriyle, davranışlarıyla ve karakterleriyle; ne istediklerini bilmezler, tıpkı dost ve düşmanlarını bilmedikleri gibi*" (Munîf, 1990, s. 102). Doğunun batı nezdinde bahşiş ve pazarlık gibi basit davranışlar üzerine tek bir kalıba oturtulduğu aşıkardır. Ancak yazar, bu ifadelerle, doğu toplumunun böyle olmadığını açık bir örnekle okuyucuya aktarmıştır.

Abdurrahman Munîf'in romanında kullanmış olduğu karakterler kadar önemli olan bir diğer husus ise, romanın baş kahramanı Peter Mc Donald'ın tutmuş olduğu gündüktür. Bu günlüğe romanın kahramanları kadar önem verilmesinin en büyük nedeni, birçok doğu temasının bu günlük aracılığıyla okuyucuya sunulmasıdır. Aşağıda yer alan ifadeler, bu gündükte doğu insanına dair sunulan izlenimlerden birisidir. "*Yüksek sesle konuşuyorlar, düşmanmış gibi sürekli sabit gözlerle insana bakıyorlar. Sattıkları şeylerde ve ihtiyaçlarda aldaticıdırlar... ve başka her şeyde*" (Munîf, 1990, s. 104). Eserde, Peter'in kullanmış olduğu iki

günlükten söz edilmektedir. Kırmızı ve mavi olan bu günlüklerden kırmızı olanına, genel olarak siyasi ve gizli veriler kaydedilirken, mavi olanına ise bu çalışmanın konusu olan doğu ve doğuya dair birçok şey kaydedilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın ileri safhalarında gelecek olan pek çok konunun kaynağı, bu mavi günlük olacaktır.

Aynı şekilde doğu insanını tarif eden Peter, görev aldığı bölgede, merkezle (Londra) sürekli iletişim halindedir. Bir görüşme esnasında kendisine, durumların nasıl olduğuyula ilgili bir soruya cevaben: “İnsan bu şarklıların ne istediklerini anlamıyor. Çelişkili birçok şey istiyorlar, hatta her gün istedikleri bir önceki günden farklıdır! ...Onların yüz ifadelerinden bir şey anlamak mümkün değil, durum böyleyken caddelerdeki taşkınlıkları gayet net...bu dikkatinizi çekmiyor mu?” (Munîf, 1990, s. 107). Buradaki ifadelerden hareketle Munîf, okuyucuya insanların bir bilinmezlik içerisinde olduklarını ayrıca, sokakların siyasi gündemden dolayı sürekli bir hareketlilik içerisinde olduğunu ifade etmektedir.

Bu noktaya kadar Peter’in doğu hakkında söylediği pek çok şey kendisine anlatılanlardan müteşekildir. Geçen süre ve toplumla olan yakın ilişkileri artıkça Peter, artık kendi kendine çıkarımlarda bulunmaya başlamıştır. Görev yaptığı ülkede geçen zaman içerisinde Peter, artık kendine göre olayları ve kişileri analiz etmeye, gördüklerini ve duyduklarını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de öncelikle en yakınında çalışan kişilerden ve olaylardan başlamaktadır. Bu izlenimlerinin birinde:

Sıradan oldukları gibi son derce de karmaşık, kapalı ve gizemlidirler. Yaptıkları ve olaylara karşı tepkileri çoğu zaman seni çok şaşırtır. ...Şarklıların kendilerine özel, değişik bir yapıları vardır. Tedirginlik ve durağanlığa oldukça yakındırlar. Yüzlerindeki kararlı görüntülerine rağmen her şeyden şüphe ederler. Başkalarına güvenme konusunda vahşi hayvanlara benzemektedirler, davranışlarını ve karakterlerini iyi niyetle açıklamak imkansızdır. Bu hal ve durum bir taksi şoföründen tutun devletin başındaki en büyük kişiye kadar böyledir. Çoğu zaman kibar görünür, seni saygıyla dinlerler, yüzüne gülerler, fakat bütün bunların arkasında tüm söylediklerine ve yaptıklarına güvenmediklerini hissedersin! (Munîf, 1990, s. 118).

Bu izlenimlerden de anlaşılacağı üzere, doğu sürekli aynı özellikleriyle yadırganmaktadır. Bu da bir batılının düşüncesindeki değişmeyen duyguları göstermektedir. Her ne kadar bu alıntıda doğu insanına dair izlenimler, öncekileriyle benzer olsa da bu ifadeler içerisinde geçen “vahşi hayvan” benzetmesi oldukça dikkat çekicidir. Burada doğu insanının batı nezdinde tıpkı bir vahşi hayvan gibi, ne yapacağı kestirilemeyen bir konumda resmedilmesi, yazarın dikkat çekmek istediği en önemli hususlardan birisidir.

Yukarıda Peter’in doğu insanını, artık kendi bakış açısıyla değerlendirdiğinden söz etmiştik. Bunun, romanda geçen somut örneklerinden birisi de yanında çalışan hizmetçiler üzerinden doğu insanının yabancılara karşı davranışları hakkında yapmış olduğu şu yorumdur:

Hepsi bana, sanki çok tuhaf bir yaratılmışım gibi bakıyorlardı. Sanki varlığıma inanmıyorlardı. Yahut kendilerinden çok farklı bir canlıymışım gibi, çoğu zaman aniden dönüp baktığımda, beni camın arkasından gözetlediklerini görüyordum. Çoğu zaman, bu çirkin davranışları cezalandırmama rağmen bundan vazgeçemediler...Bazen bir şeyi anlamamış gibi yapıp ardına sığınıyorlar. Bu tür durumlarda ya susuyorlar veyahut anlamsız kelimeler mırıldanıp duruyorlar. Sıradan bir anlamı olmayan, normal sözcükler kullanıp sonra da bilmiyoruz diyorlar. Cevap vermemek için kaçıyorlar veya yalan konuşuyorlar (Munîf, 1990, s. 122).

Romanda geçen bu ifadelerde, Peter'in yanında çalışan hizmetçileri, kendisini tanımalarına rağmen güvensiz tavırlarını eleştirmiştir. Yazar burada, batı insanının aksine doğuda bir yabancıya karşı güvenin kolay bir şekilde elde edilemeyeceğine atıfta bulunmuştur. Bunun en büyük sebebi, daha önce yukarıda da değinilen toplumun yaşadığı hızlı siyasi değişimler ve batının toplum üzerindeki olumsuz imaj olmasıdır.

Her ne kadar doğu toplumu uzaktan, içine kapalı bir görüntü verse de yazar, dikkatli bakanların aslında pek çok şey görebileceklerini ifade etmiştir. Peter, doğu yaşamı ve insanları ile ilgili yaptığı analizlerin neticesinde: *"Yaptıklarında ve söylediklerinde her zaman büyük bir abartı vardır. Konuştuklarında net bir anlam yoktur. Bundan dolayı da kastetmedikleri pek çok söz söylerler. Onlar, anın insanlarıdır. En zor işleri kolaymış gibi karşılayabilirler. Fakat, iş bunu uygulamaya geldi mi ne ilgili konuştuğunu veya bu iş karşısında nasıl davranacağını bilemezler. Karşında aptalca dururlar"* (Munîf, 1990, s. 124). Yukarıda da bahsedildiği üzere bu ifade de yazar, doğu insanının eylem insanı olmadığı gerekçesiyle tekrar eleştirildiğini belirtmiştir.

Romanın baş kahramanı Peter'in doğu insanını eleştirdiği yönleri kadar taktir ettiği yönleri de bulunmaktadır. Örneğin, doğuluların büyüklerine verdikleri değeri görünce, bu durum karşısında şaşkınlığını gizleyememiş ve şu cümleyi kullanmıştır: *"Şarklılar, tanrının rızasının yaşlılardan geçtiğine inanırlar, özellikle de anne ve babanın rızasından"* (Munîf, 1990, s. 139). Asırlar boyu doğu kültüründe yaşlılar, küçüklere inanç, kültür, maddi ve manevi değerleri kazandırarak yeni kuşakların yetişmesinde emekleri bulunan en değerli kişiler olarak görülmektedirler. Doğulular, bir anlamda inançlarının, gelenek ve göreneklerinin bir gereği sonucu yaşlılarına bağlı bir toplum olarak bilinmektedirler. Bu bağlamda islam dini, özellikle bazı sosyal ve dinin konularda yaşlıların önderlik etmesini de tavsiye etmektedir (Gündüz, 2007, s. 69-82; Kazıcı, 2007, s. 239-253).

Peter Mc Donald'ın doğu insanına dair yaptığı değerlendirmelerden birinde onların inatçılıklarına vurgu yapmıştır. İçki partilerinde tanık olduğu bu durumun, çoğu doğu insanında var olduğunu, özellikle de içtiklerinde daha da belirginleştiğinden söz etmiştir: *"Şarklıların belirgin bir özelliği de durmak bilmeyen ve sınırsız inatçılıklarıdır"* (Munîf, 1990, s. 145). Burada geçen inatçılık davranışı, yazarın romanında doğu insanına dair sıkça üzerinde durduğu özelliklerden birisidir. Ülkenin ve hükümetin içinde bulunduğu mevcut durumu, Londra ile değerlendiren Peter, durumun kötü olduğunu ve acil bir şeyler yapılması gerektiğini söylemiştir. Merkez Londra ise, olayları ısrarla ciddiye almamıştır. Bunun üzerine merkezden beklediği yanıtı alamayan Peter, yanlış olduğunu bildiği halde herhangi bir şey yapamamıştır. Bu yaşananlar çerçevesinde Mc Donald, doğuluları merkezden daha iyi tanıdığını belirten şu ifadelerle yer vermiştir:

Bu şarklıları çok iyi biliyorum.... Bazı anlarda barışçıl, dost, çaresiz ve tam anlamıyla teslim olmuş görünseler de başka zamanlarda, silkinip ayaklanırlar, sanki uykudan çimciklenip uyandırılmış kimseler gibi, aniden nasıl davranacaklarını kestiremediğin vahşi hayvanlara dönüşürler. ...Ama bu şarklılar konuşmaktan başka bir şey yapmıyorlar, zorluklarla karşılaştıkları zaman, ya korkup kaçarlar veya kim onlara çok veriyorsa onun yanında yer alırlar. ... Askerlerinin ağzı oldukça sıkı ve daima muğlaktır (Munîf, 1990, s. 150).

Buraya kadar olan alıntılarda Peter, doğu insanını küçümseyici tavırlarla tasvir ettiği görülse de tedbiri elden bırakmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, yukarıdaki ifadelerle benzer olarak doğu insanını, eylem adamı olmadıkları konusunda tekrar eleştirirken, aynı zamanda herhangi bir tehlike durumunda ne yapacakları belli olmayan kontrolsüz bir güç haline

gelebileceklerini de belirtmektedir. Yazar, bu kontrolsüz gücü tanımlarken daha önce değinilen “vahşi hayvan” benzetmesini tekrarlamıştır. Bu ifadeleri diğerlerinden ayıran en önemli noktalardan birisi de yukarıda bahsedilen siyasi olumsuzlukların vermiş olduğu askeri tedirginliktir. Ayrıca, ülkesinin, daha önce doğululara yaptığı ekonomik yardımları hatırlayan Peter, gelinen noktada bu yardımların bir etkisinin olmadığını da görmüştür. Uyarılara rağmen Londra’nın bunu görmemekte ısrar ettiğini anlatarak, işin aslını, şu sözlerle ifade etmiştir: “Şarklıların doğasında, yaptıkları şeyleri inkâr etmek ve itiraf etmemek vardır” (Munîf, 1990, s. 152). Peter, bu sözlerle doğu insanını nankörlükle itham etmiştir. Tüm yaşananlara ve doğuluların takındıkları tavırlara rağmen, bölgedeki çıkarları gereğince, mevcut duruma katlanmaları gerektiğinden söz eden Peter, bölgedeki insanların içinde buldukları duruma da dikkat çekerek: “Şarklılar müzmin ruhsal bulanımlar içindedirler ve oldukça gururludurlar” ifadesini kullanmıştır (Munîf, 1990, s. 152). Ek olarak yukarıda bahsi geçen olayın da asli sebebini açıklamıştır.

Çalıştığı arkadaşlarından bazılarının davranışları Peter’e oldukça yapmacık ve sıkıcı gelmeye başlamıştır. Davranışlarını, fazlasıyla sıkıcı ve iğneleyici bulan Peter, Patronu Randy’nin kendisine söylediği şu cümleyi anımsayarak: “Şarklılar, başkalarını taklit ve rol yapmaktan kısa bir an bile duraksamıyorlar, bunu da insana sıkıntı verecek düzeyde bir özgüvenle yapıyorlar” Patronunun, “Bunlar her zaman bir sürü gibi en büyük olan koçun peşinden koşarlar” (Munîf, 1990, s. 223) dediği sözüne de hak vermiştir. Doğunun iç yüzünü, farklı açılardan bütün gerçekliğiyle okuyucuya sunan Abdurrahman Munîf, bu ifadelerde doğu insanının özgüven eksikliğine dikkat çekerek, başkalarını taklit etme gereksinimlerine dikkat çekmiştir. Bunun yanısıra, yaptıkları bu eylemi ironik bir şekilde büyük bir özgüvenle yaptıklarını belirtmiştir. Yazar, bu taklit eğilimini bir *sürü* psikolojisine benzetmiştir.

Doğu insanını taklitçilikle itham eden Peter Mc Donald, ülkesi İngiltere’yi ise, bir disiplin abidesi olarak göstermiştir. Uygulamaya koydukları eylem planının kusursuz bir şekilde devam ettiğini belirten Peter, bunu İngilizlerin yapısı ve karakterlerinin bir sonucu olduğunu belirttikten, doğuluların içinde buldukları durumu ve karakterleriyle ilgili olarak da şunları ifade etmektedir:

İnatçıdırlar, çabuk kızarlar, aniden tepki verirler, şiddet ve anarşiyi severler, anlıktırlar, çoğu zaman aniden heyecanlanmaları ve ısrarlı olmalarıyla küçük çocuklara benziyorlar, o kadar şüphelidirler ki kendilerine takdim edilen herhangi bir şeyi kabul etmeleri mümkün değildir. Çünkü, söylenen her kelimenin ve yapılan her şeyin arkasında başka bir şeyin olduğu kuşkusunu taşırlar. En normal ve açık konularda dahi, bir korku ve tereddüt içindedirler. Öyle ki insan onlarla nasıl bir muameleyle karşılık vereceğini ve irtibata geçeceğini karar veremez (Munîf, 1990, s. 246).

Yazar, doğu insanına dair romandaki en detaylı açıklamayı bu ifadelerle yapmıştır. Peter, doğuluların bu yapıları nedeniyle işlerinin zorlaştığını ve ne yapacakları konusunda tam bir güven içerisinde olmadıklarını da itiraf etmiştir. Bundan dolayı ifadede geçen bu karakteristik özellikleri, ülkeleri üzerinde emelleri olan diğer ülkelerin işlerini bir hayli zorlaştırdığını söylemek mümkündür.

Peter, beraber çalıştığı arkadaşlarıyla ortaya koydukları eylem planını uygulama konusunda, doğulu arkadaşlarının birbirleriyle olan muhalefeti yüzünden zorluk çekmekte ve işlerin istediği gibi gitmiyor olması, onu oldukça sıkıntıya sokmaktadır. Bunun tek sebebi olarak doğulu arkadaşlarını gören Peter: “Bu şarklı insanlar, o kadar saplantı ve budala bir hal içindeler ki, herhangi doğru bir işin yolunda gitmesine imkân vermiyorlar. Sanki kendilerine ve

başkalarına sorun çıkarmak için vardılar. ...Tek kelime ile: Onlar, en alakasız işi en alakasız yerde ve zamanda yaparlar" (Munîf, 1990, s. 259) ifadelerini kullanmıştır. Bu ifadelerde de görüleceği üzere, başlarda da ifade edilen doğuluların tek başına bir işin başından geledikleri ve daima birilerinin yönlendirmesine ihtiyaç duydukları konusuna tekrar atıfta bulunulmuştur. Doğudaki ilk günlerinden itibaren Peter, insanlar üzerinde gözlemler yapmaktadır. Bu gözlemler sonucunda, kendisinde oluşan temel düşünceyi:

Şarklılar, dikkat çekici bir şekilde tedbirli insanlar...Yürürken etraflarındaki her şeye korku ve şüphle bakarlar: insanların yüzlerine, ağaçlara ve duvarlara. Bazen, sadece bakmakla yetinmezler; sağlam olduğundan emin olmak için ayaklarıyla toprağı, elleriyle duvarları yoklarlar. (Munîf, 1990, s. 295) ifadeleri ile açıklamıştır.

Abdurrahman Munîf, roman kahramanının diliyle halkın yaşamış olduğu siyasi ve sosyal sıkıntılardan dolayı her şeye korku ve şüphle yaklaştığını aktarmıştır. Doğu insanının yaşamış olduğu bu sıkıntılar ve sonuçları Peter'in gözüne çarpan ilk ve en önemli detaylardan birisidir. Tüm bunlarla birlikte Peter, ülkede yapacakları propaganda faaliyetlerini yürütürken, doğuda çok yaygın olan, haberlerin ağızdan ağıza dolaşması konusu dikkatini çekmiştir. Bu durumu, yapacakları propaganda faaliyetlerinde de kullanabileceklerini düşünmüştür. Ancak, bunu yaparken aşırıya kaçılmaması gerektiğini belirten şu ifadeleri kullanmıştır: "Çünkü şarklılar, yapıları gereği her şeyi abartmaya eğilimlidirler, fakat belli bir sınırdan kalması koşulu ile..." (Munîf, 1990, s. 296). Romanda da görüldüğü üzere, siyasi ve askeri anlamda istikrarsız olan bu tip ülkelerde, halk içinde kulaktan kulağa bilgilerin yayılması çok sık görülmektedir. Siyasi ve askeri anlamda görülen bu istikrarsızlığın halk üzerindeki etkisini anlatan şu ifadeler de oldukça dikkat çekicidir: "Şarklılar, inanılması zor bir şekilde tutucu insanlar, çoğu kere ağaçları, telefon direklerini ve hayaletleri dahi izliyorlar. Çoğunlukla hisetmezler, karşı tarafta olabilecek herhangi bir şeyi bilmez ve hisetmezler. Onlara denilir: İzleyin! izlerler. Ancak, neyi niçin izlediklerini bilmezler" (Munîf, 1990, s. 356).

Görevinin sonlarına doğru Peter, on günlük dinlenme için bir sahil köyüne çekilmiştir. Burada Norveç, Bulgar ve Yunan kökenli vatandaşların bulunması köy halkını rahatsız etmemesine rağmen kendisinin İngiliz olması hasebiyle, varlığı köylülerin hoşuna gitmemiştir. Köy halkının bu rahatsızlığının sebebi, doğuluların yaşamış olduğu İngiltere kaynaklı sıkıntılarının en bariz yansımasıdır. Bunun neticesinde, bazı kişiler tarafından köyü terk etmesi istenmiştir. Bu durum, Peter'in hoşuna gitmese de köyü terketmek zorunda kalmıştır. Sebep olarak da: "Bu şarklılar tehlikelidirler, konuşmaktan asla anlamazlar. Bundan dolayı çoğu zaman ne söylemek istediklerini açıklamak için başka yollara (yöntemlere) yönelirler. İnsanın onlardan uzak durması ve hiçbir zaman tartışmaya girmemesi gerekiyor!" (Munîf, 1990, s. 250-251) ifadelerini kullanmıştır. Yazar, burada pek çok konuda küçümsenen doğu insanı profilini, batıyı tedirgin edebilecek bir konumda göstermiştir. Olayın devamında, köylüler yaşadıkları güvensizlik ve tedirginlik sebebiyle Peter'ı köyü terkedip merkeze varıncaya kadar takip etmişlerdir. Köylülerin bu tedirginliği ve güvensizliği, yaşamış oldukları hayatın göze çarpan en bariz örneğidir. Yolda, takipçilerinin davranışlarını sınamak ve onları şaşırtma adına, yol üstündeki bir kahvenin önünde duran Peter, aracı arıza yapmış gibi davranışlar sergilemiştir. Bu vesileyle takip edenlerin davranışlarını gözlemleyerek, ağır hareketlerle yakındaki kahvehaneye girmiş ve içecek istemiştir. İçeride bulunan insanların davranışları ve bakışlarından rahatsız olarak, korkuyla: "Bunlar her şeye hile karıştırıp bozabilirler, öyleki bunların aldıkları nefes bile pistir..." ifadelerini kullanmış ve oradan çıkmıştır.

(Munîf, 1990, s. 354). Peter'ın sarf etmiş olduğu bu sözler, genel anlamda batının doğuya karşı olan nefretinin boyutunu gözler önüne sermesi açısından önemlidir.

Doğu Kadını

Abdurrahman Munîf, eserinin muhtelif pek çok yerinde doğu kadını bir batılının gözünden şu ifadelerle aktarmaktadır. Peter, Beyrutta bulunduğu sırada eşi Patricia'ya gönderdiği mektupta sözettiği ve tuhaf bulduğunu söylediği konulardan bir tanesi de doğunun kadınlarıdır. Konuyla ilgili olarak: *“Buradaki tuhaf şeylerden bir tanesi de kadınlardır! Londra ve Paristeki kadınların giydiği gibi elbiseler giyen, harika güzellikte kadınlar görebilirsin, öte yandan onlardan farklı giyinen, giydikleriyle vücutlarını ve yüzlerini siyah bir çarşafla örten ve törende geçit yapar gibi yürüyen kadınlar”* (Munîf, 1990, s. 49). Munîf, giyim tarzı itibariyle kadınları iki gruba ayırmıştır. Bunlardan birisi, batılı tarzda giyinenler diğeri ise geleneksel tarzda giyinen doğulu kadınlardır. Ayrıca, kendi geleneklerine göre giyinen kadınların subjektif bakış açısıyla eleştirildiğini vurgulamıştır.²

Romanda doğuya dair izlenimlerin aktarıldığı bir diğer aracı kişi ise Peter'ın patronu olarak okuyucuya sunulan Rendly'dir. Beyrut'ta bulunduğu dönemde, gideceği ülkede beraber çalışacağı kimseler ile tanışmıştır. Görüşmede tanıştığı kişilerden birisi de Şirin'dir. Şirin'in takındığı sıradışı tavırlar ve kendisine karşı olan aşırı ilgisi üzerine Peter, göreve başlamadan önce Londra'da aldığı eğitimler sırasında, patronu Randy'nin kadınlar ile ilgili şu sözlerini hatırlamıştır: *“Gittiğin ülke, kadınlar ülkesidir. Perde arkasında her şeyi kadınlar yönetir. Seni yönetebildiği gibi, isterse sana tüm kapıları da açabilir. İsterse seni öldürebilir, ya da tüm kapıları yüzüne kapatabilir”* (Munîf, 1990, s. 68). Eserde kadınlar, her ne kadar birçok olayda ön planda görülme de pek çok işin arkasında oldukları vurgulanmıştır. Rendly, Peter'a görevini başarılı bir şekilde yapabilmesi için kadınların bu özelliğini iyi bilmesi ve onları iyi tanınması gerektiğini söylemiştir. Bu ifadelerle, kadının doğu toplumu üzerindeki etkisi gözler önüne serilmiştir. Ataerkil bir toplum olan doğuda, kadınların arka planda tutulduğu gerçeği yadsınamaz. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi görünüşte belli olmayan bu etkileri, romanın bir başka noktasında Abdurrahman Munîf'in şu ifadeleriyle aktarılmıştır: *“Bu gösterilere kadınlar ancak sınırlı bir katkı sağlarlar. Genellikle kapı önlerine durarak ağızlarından değişik tuhaf sesler çıkararak, belli belirsiz sözlerle bağırırlar...Bu kadınlar bazen de geçmekte olan göstericilerin üzerine ağaçların yeşil yapraklarını, kolonya ve şeker gibi şeyler atıyorlar”* (Munîf, 1990, s. 115). Ülkede yapılan gösteriler esnasında kadınların rolü, okuyucuya orada yaşamış bir romancının gözünden bütün netliğiyle aktarılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise, kadınların da arasında olduğu birçok doğu temasının bir tarihçinin gözünden öte, doğuda yaşamış bir vatandaş olan Abdurrahman Munîf tarafından yakinen işlenmesidir.

Daha önce Peter'ın doğuda yaşadıklarına dair, içinde izlenimlerinin bulunduğu bir günlük tuttuğundan bahsedilmişti. Peter, tuttuğu günlüğüne, kadınlar ile ilgili olarak, davranışlarından giydikleri elbiselere, takılarından yeteneklerine kadar çok detaylı şu ifadeleri yazmıştır:

Burada kadınlar başka bir dünyadır. Görünen açık dünya ile ilgisi olmayan bir dünya... yabancı bir erkeğin şarklı bir kadının dünyasıyla temas etme olanağı gerçekten çok zordur... Kendine özel garip bir dünyası vardır. Soluk renkli elbiseler giyerler; yüz ve

² Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz.: 'Abduh, S. (1980). *el-Mer'etu'l-'Arabiyye beyne't-tehalluf ve't-teherrur*. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde.

tırnaklarına sürmek için boya ve kremler kullanırlar; aşırı altın kullanarak süslemeler yaparlar, altınlarını elbiselerinin dışında kol, göğüs ve kulaklarında yoğun bir şekilde kullanır; cazibeli yanlarını sergilemek için yoğun bir uğraş içindedirler...Acemice de olsa, çekici taraflarını gösterme arzularına rağmen, kendilerinden ve başkalarından çok korkarlar... Onunla herhangi bir şey hakkında konuşmaya başladığın vakit, korkuya yakın bir şaşkınlığın içine girer, sanki ayıp bir işin içindedir de çevredeki herkes onun sözlerini ve davranışlarını izliyormuş havasında, daima çevresine bakınır! Lakin, bu korkak ve kararsız kadın, yatağında veya yalnız başına kaldığı vakitlerde diğer zamanlardan daha farklı, başka bir yaratığa döner. Saldırganlık boyutuna varacak bir cesaret, yüksek cinsel arzulu, bazı zamanlarda inat sahibidir. Bazı zamanlarda da kendisini tamamen teslim eder. İsteddiği taktirde en zor erkekleri dahi nasıl elde edebileceğini çok iyi bilir. Cinselliğe olan aşırı meykinden dolayı, kişiyi baştan çıkarmak için ustaca nasıl davranması gerektiğini de çok iyi bilir. Vücudu harika kokar, uzun bir zaman geçmesine rağmen insanın kolayca unutmayacağı özel bir kokudur... Gerek bu sebepler veya başka sebeplerle olsun şark kadını, egemen olma adına erkeğin kalbine nasıl ulaşacağını çok iyi bilmektedir. Aynı şekilde bana söylendiğine göre, şark kadınının egemenliği, sadece cinsellik konusundaki yeteneğinden kaynaklı değildir; buna ilave olarak, erkeğin midesine gösterdiği sıradışı özenu de eklemek gerekmektedir. ...Kadının toplumsal yaşama katılımı sınırlıdır. Bu da genellikle görünür değildir. O, her zaman kocasının gölgesindedir...Çünkü, şarkta alınan kararların hiçbiri aslında kim tarafından, ne zaman ve niçin alındığı bilinemez. Her şey karanlıkta, kapalı kapılar ardında ve hızlıca oluşturulur. Öyle ki alınan bazı tehlikeli ve önemli kararların bile yatak odasında alındığı çokça söylenir. ...Bundan dolayı kadın, aslında daima gizli bir rol oynamaktadır. (Munîf, 1990, s. 137-140).

Abdurrahman Munîf'in kadın profilini detaylı şekilde ele aldığı bu ifadelerde, kadına dair ön plana çıkan en önemli özelliklerden birisi, yabancılara uzak durmalarıdır. Batının aksine burada kadınlar, yabancılara karşı gelenekleri gereği bir uzaklık göstermektedir. Bununla beraber burada yaşayan kadınların kendi hayatları özelinde bir yaşam tarzları vardır. Bu yaşamlarında en büyük hedeflerinden birisi, evlerinin erkeğidir. Çünkü, doğu toplumunda yaşayan kadının en büyük problemlerinden birisi, çok evliliğidir (Öge, 1998, s. 107). Bu çok evliliğin vermiş olduğu endişe ve arka plana atılma korkusu, buradaki kadınların cazibelerini ön plana çıkarmalarına sebep olmuştur. Bu ifadelerde, yazar tarafından vurgulanan bir diğer konu ise, doğudaki kadınların kullanmış oldukları koku ve süslemelere dair bilgilerdir. Bu ifadelerden hareketle, hiçbir kitapta göremeyeceğimiz, doğu kadınına dair ince detaylar, oldukça ilgi çekicidir. Doğuya has olan bu ayrıntıları, kendi lehine kullanmaya çalışan doğu kadınının, bu vesilelerle cinselliği ön plana çıkararak, erkeği kontrol altına alma gayesi gütmekte olduğu aşıkardır. Burada, cinsellik o kadar ön plandadır ki yazarında belirttiği üzere, birçok kararın yatak odalarında alındığı gerçeği oldukça muhtemeldir. Doğu kadınının erkeği idare etmek adına kullandığı bir diğer önemli araç ise, yemeklerdir. Doğu kültürünün olmazsa olmazı denilebilecek yemek, burada yaşayan kadınların sahip olduğu en önemli yeteneklerden birisidir. Bununla beraber tek gayesi ailesi ve evindeki erkeği olan doğu kadınının toplumsal yaşama katılması çok uygun görülmez. Buradan hareketle erkek merkezli ataerki sistem, erkeklerin ön planda olduğu kadınların ise çoğunlukla erkeklerin koydukları kurallara uymakla yükümlü olduğu bir düzen olarak görülmektedir (Demren, 2003, s. 2).

Peter, doğuya geldiği günden beri, çevresindeki pek çok şeye uyum sağladığını düşünmüştür. Ancak, aynı başarıyı kadınlar için sağlayamamıştır. Buna sebep olarak: “*Şarklı kadınların tamamen farklı bir yapıları vardır. Onlar, şarkın en büyük sırrı ve anahtarlarıdır. Sınırsız verme gücüne sahiptirler. Bunun yanında yırtıcı bir tarafları ve intikam alacak güçtedirler*” ifadelerini kullanmıştır (Munîf, 1990, s. 157). Bu durumu, ilişki yaşadığı Şirin’de daha yakından gördüğünü ifade etmiştir. Burada yazar, doğu kadını, doğunun en büyük gizemi olarak aktarmaktadır. Kadınların bu denli gizemli bir konumda kalabilmelerinin en büyük sebepleri arasında, toplumsal hayata çok fazla katılmamaları ve yabancılara uzak durmaları gösterilebilir. Doğudaki kadınların yabancılara karşı olan bu yaklaşımları nedeniyle, kendilerini birçok sosyal aktiviteden uzak tutarlar. Romanda, bunun en güzel örneği, şu ifadelerle okuyucuya aktarılmıştır: “*Sahilde tek bir kadının dahi suya girdiğini görmedim*” (Munîf, 1990, s. 337).

Doğuda Çocuk Olmak

Daha önceki başlıklar altında Peter’in dinlenmek üzere bir sahil köyüne gittiği ve burada köylülerin yaklaşımından dolayı kalamadığı belirtilmişti. Orada, doğu üzerine yaptığı yorumlardan birisi de çocuklara dairdir. Abdurrahman Munîf, doğudaki çocuklarla ilgili izlenimlerini şu ifadelerle okuyucuya aktarmıştır: “*Dikkat çekici bir şekilde burada çocuklar oldukça yoksulluk içindedirler. Yoksullukları, giydikleri elbiselerden, bakımsız saçlarından ve çok sert bir soğuk olmasına rağmen ayaklarının ayakbızsız olmasından anlaşılacaktır*” (Munîf, 1990, s. 113). Yazar, çocuklara dair bu izlenimlerini roman kahramanı Peter’in ülkedeki gösteriler sırasında gördüklerini aktarırken vermektedir. Bu ifade de çocukların dikkat çekici bir şekilde yoksul olduklarını aktarmıştır. Roman kahramanı aracılığıyla yazar, buradaki insanların birbirlerine benzerliklerine vugu yaptıktan sonra, çocuklarla ilgili şu detayları okuyucularla paylaşmıştır:

Bana sanki hepsi birbirine benziyormuş gibi geliyorlar. Küçük, yanık ve zayıf vücutları, kemikleri dışarı fırlamış, eklemleri ve omuz aralarında görünen çıkıntılarla ağaç gövdelerine benziyorlardı. Gözlerinde bulunan sarı kırmızı renk, onların hemen hemen hepsinin karaciğer ve trahoma hastalığına yakalanmış olduklarını gösteriyordu. Yemek yeme esnasında yarı evcil kuşlar gibi hızlıca yiyorlar. Ekmeği birbirlerinden kapmaya çalışıyorlar... Birbirine geçmiş dağınık saçlar, erken büyümüş olgunlaşmış ve suç emareleri taşıyan sert ve kirli yüzler...İş olarak yaptıkları da gözlerine takılan hemen hemen her şeyi toplamak, sigara izmaritleri, boş kutular, atık halatlar, denizden çıkan çeşitli şeyler ve sahile vuran başka şeyler. Bu kirli şeyleri topladıktan sonra da onları ayrıştırıyorlar. Ardından da sıra, bu tasnifteki anlaşmazlıklara geliyor (Munîf, 1990, s. 337, 338).

Doğu çocuğuna dair detaylı açıklamaların yer aldığı bu ifadelerde yazar, başlangıçta çocukların fiziki durumlarına değinmiştir. Onların fiziki özelliklerin tanımlarken yaşam şartları itibarıyla zayıf ve hastalığa yatkın olduklarını belirtmiştir. Bu yaşam şartlarının vermiş olduğu sıkıntının eserini, yemek yerken dahi görmek mümkündür. Kalabalık aile yapılarından ve gıda eksikliğinden dolayı yemek esnasında bile, bir mücadele içerisindedir. Yazar, çocukların yemek yeme sırasındaki mücadelesini evcil bir kuşun hızlı yem yemesine benzetmiştir. Ayrıca, buradaki çocukların tek işinin yerdeki sigara izmaritinden, denizden çıkan malzemelere kadar birçok şeyi topladıklarını belirtmiştir. Yaşam şartları sebebiyle suç meyilli olarak görülen bu çocukların geleceğe dair bir umutlarının olmadığını tahmin etmek

güç değildir. Yukarıda benzerliklerine vurgu yapılan bu çocuklara dair, yazar tarafından kullanılan şu ifadeler de oldukça önemlidir:

Buradaki çocuklar birbirlerine o derece benziyorlar ki, anne ve babaları dahi onları kolayca birbirlerinden ayırmaları imkânsız ...Babalar, kendi çocuklarını daha kolay tanımak için başlarına ve ayaklarına özel işaretler koymak zorunda kalıyorlar. Şarklıların geleneklerinde çocuklara belli isimler verilir. Örneğin, Ali, Muhammed, Hüseyin gibi; bundan dolayı da aynı ismi taşıyan onlarca kişi oluşur. Bu durum, olayı daha da karmaşık hale getirdiği gibi çocukları da birbirinden ayırmayı zorlaştırır. Çocuklar, çıplak olarak denize girdiklerinde, adeta bir balık sürüsüne benziyorlar ve bu halde, onların birini diğerinden ayırmak imkânsız hale geliyor (Munîf, 1990, s. 339).

Bu ifadelerde çocukların fiziki benzerliklerinin yanısıra, halkın dini yaklaşımlarından dolayı çocuklara verilen isimlerin de birbirlerine benzediği belirtilmiştir. Yazar, bu benzerliğin boyutunun okuyucu tarafından anlaşılabilmesi için, anne ve babasının bile çocuklarını ayırt edemediğini ifade etmiştir. Bunun için çocukların baş ve kol gibi bölgelerine işaretler koymaktadırlar. Munîf, bu benzerlik sorununu aşmak adına aileleri tarafından takılan işaretlerin çıkarılması neticesinde oluşan durumu da denizde yüzen bir balık sürüsüne benzetmiştir.

DOĞU KÜLTÜRÜNDE YAŞAM

Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içerisinde oluşturulan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları oluşturmada, sonraki nesillere aktarmada kullanılan, insanın toplumsal ve doğal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünüdür (TDK, 2011, s. 1558).

Bir toplumun insanını anlamak için o toplumun kültürünü anlamak gerekir. Bu konuda doğu ve batı, artı ve eksi gibi iki zıt kutup halindedir. Doğu kültüründe yaşam başlığına geçmeden önce ön plana çıkan hususları belirtmekte fayda görüyoruz. Burada yaşamın içinde olan yoksulluk, aşırı sıcaklık ve kirlilik ilk bakışta göze çarpan en önemli noktalar. Peter, hizmetçisi Emin ile hayat, insan ve yaşam ile ilgili yaptığı bir konuşma esnasında, buradaki yaşamın, insanların davranışlarına olan etkisini şöyle ifade etmektedir: "Ayrıca, bu ülkelere hâkim olan yoksulluk durumu, insanları hileli ve dolaylı yollara itmektir. Çünkü, insanlar yaşamlarını ancak bu şekilde devam ettirebilmektedirler" (Munîf, 1990, s. 123). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, yoksulluğun insanları pek çok yanlış şeye ittiği görülmektedir. Peter, insanın böyle bir yaşam biçimini sorgulaması gerektiğini de ifade ettikten sonra insanların bu yaşam şartlarını kabullenmemeleri gerektiğini düşünerek bir anlamda, burada bulunmasının sebebine kılıf aramaya çalışmaktadır. Ayrıca, Peter, doğuluların yaşamlarına detaylı bakılması durumunda, değişik birçok ayrıntının görülebileceğini ifade ederek, doğu yaşamı ile ilgili şu çarpıcı bilgileri vermektedir: "Şark yaşamı, aynı şekilde kirlilik, sıv ve renkli şeylerle doludur. ... Hava sıcaklığının sıfırın altına indiği zamanlarda, açık havada aniden o anda hazırladıkları çok fazla ilkel kapların içinde odunlar yakarak etrafında toplanırlar. Etraflarını dumanlar kaplar..." (Munîf, 1990, s. 124). Bu ifadelerde özellikle hava durumuna ve kirliliğine vurgu yapılmakla birlikte bu hava şartlarının doğu hayatı üzerindeki etkisi ve insanların bu şartlar karşısında, sonuçlarını düşünmeksizin uyguladıkları pratik çözümlere dikkat çekilmiştir.

Peter'in ülkeye vardığı gün, bir bayram gününe denk gelmiştir. Bunun, büyük bir şans olduğunu kendi kendine mırıldayan roman kahramanı, bu tür günlerin insanların

yaşamlarındaki yerini anlamaya yardımcı olduğunu belirtmiştir. Daha önceki ifadelerinde iki yüzlü ve gerçek olmayan duruşlar ile itham ettiği doğu insanının bayramlarda nasıl değiştiğini belirten şu ifadeleri önemlidir: “Böylesi bayramlarda, yüzlerdeki maskeler iner, insanlar doğal olurlar” (Munîf, 1990, s. 132, 133). Bu yüzden Peter bayramları, yaşamın bir parçası olması ve insanların en saf ve doğal hallerini göstermesi hasebiyle, görevi gereği kendisi için bir şans olarak yorumlamaktadır.

Doğuda Giyim Kültürü

Peter, şehri tanımak ve insanlarla diyalok kurmak için çarşıda dolaşmaktadır. Yöresel kıyafetler satan bir dükkânın önünden geçerken, elbiselerin durumları ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: “Giysiler, hiçbir işe yaramaz, renkli birer bez yığını gibi görünüyordular. Kendi kendine mırıldanarak: Şarklı insanlar, neden bu renkleri seviyor ve bunları nasıl birlikte giyebiliyorlar? Kafasını alay edercesine sallayarak kendi cevabını yine kendisi vererek, “Bu giyecekler onların aptallıklarını yansıtıyor” (Munîf, 1990, s. 98, 99). Bir batılının gözünden alaycı ve küçümseyici bir bakış açısıyla aktarılan bu ifadeler, kültürel farklılıkların en büyük göstergesidir. Aslında bu noktadaki farklılık yukarıda da belirtildiği gibi, bu iki kutbun birbirlerine yaklaşım tarzı ile ilgilidir. Doğunun batıya eleştirel, batının da doğuya küçümseyici tarzda bakmasının en temel sebebi de budur. Ülkede devam eden gösterileri izlediği sırada, Peter’in dikkatini çeken şeylerden biri de halkın giyim tarzlarıdır. Kültürün bir anlamda yansıması olan kıyafetlerle ilgili olarak romanın bir başka kısmında şu ifadeler yer verilmiştir: “Elbiseler, karnavala yakın. Efendiler hariç, yani öğretmenler, öğrenciler ve siyasetçiler. Bunların giysileri batılı bir tarza yakın. Bunların dışında kalanlar ise acayip bir karışım. Aynı yerde, benzer giysiler giymiş iki veya üç kişi dahi görmek imkânsız. Başlarına örtükleri bir örtü var ki, sanki kim eline ne geçirdiyse alıp başına örtmüştü...” (Munîf, 1990, s. 113, 114). Bu ifadelerde, doğudaki meslek erbabının giyim tarzlarının batıya yakın olduğu vurgulandıktan sonra, diğerlerinin giymiş olduğu elbiseler küçümsemeye ve garipsenmeye devam edilmiştir. Bir diğer önemli nokta ise, buradaki insanların giyim tarzları hakkında yapılan yorumdur. Doğuda oldukça yaygın kullanılmakta olan ve romanda başlarına örttükleri ve havaya atıp durdukları “kefiye” diye isimlendirilen örtüye de dikkat çekilmiştir (TDK, 2011, s. 1378). Kültürleri gereği yöresel giyinen bu insanlar, yazar tarafından bir batılının gözünden eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Peter, görev arkadaşı olan Mr. James ile beraber, doğu insanı hakkında yaptığı bir konuşma esnasında, insanların giyimlerinin, her zaman bir bayram havası verdiğini ve bu durumun çok dikkat çekici bir şekilde Avrupadan çok farklı olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Mr. James, artık doğuda olduğunu ve doğunun Avrupadan hatta dünyadan bile çok farklı bir yer olduğunu, buna alışması gerektiğini öğütlemiştir. Gördüğü birbirinden çok farklı ve zıt giyim tarzına karşı şaşkınlığını gizleyemeyen Peter, duygularını ve doğu giyimi hakkında izlenimlerini şöyle ifade etmiştir:

İnanması güç, normal günlerde giyilmesine olanak olmayan ve elbise olması çok güç, her çeşit giyecek var. Bu elbiseler, tamamen birbirine zıt şekiller ve renkler yığını. Bu duruma rağmen, herhangi bir yerde aynı elbiseleri giymiş bir topluluğa denk gelmek neredeyse imkânsız...Kıcaca, caddede yanyana akan bu elbise selinin, kişinin zihninde uyandırdığı izlenim bir karnavalın izlenmesinden farklı değil... Yaz mevsimi hariç siyah renk ağırlıklıdır. Yazın siyah rengin yerini beyaz alıyor. Bunun yanında herkes aynı anda birden fazla rek giymek için çaba harcıyor. Genellikle bu rekler de birbirine ters ve uyumsuz oluyor (Munîf, 1990, s. 135).

Yukarıdaki ifadelerde görüleceği üzere Abdurrahman Munîf, doğudaki iklim koşullarının giyim tarzlarını nasıl etkilediğini ele almıştır. Bunu yaparken doğulu olmayan bir kişinin veremeyeceği kadar detay bilgiler paylaşmıştır. Doğu insanının giydiği bu elbiseleri tezat renklerden oluşan bir renk cümbüşüne benzeten yazar, bu renk benzerliklerinin içinde kişilere özel bazı farklılıkların da olduğunu belirtmiştir.

Tek kelimeyle: Şarklıların elbiseleri, doğalarını ve düşüncelerini yansıtmaktadır...Gerçekte, pek çok kişi batı tarzı giysiler giyiyor ve sayıları da giderek artmaktadır. Fakat, insan yine de batılı tarzın felsefesinden yoksun olduklarını anlıyor... Bazı şarklıların bana söylediğine göre, giydikleri Avrupa tarzı elbiselerden her an kurtulmak için uygun anı bekliyorlar, evlerine gider gitmez üstlerindeki Avrupa tarzı elbiseleri renkli şark elbiseleriyle değiştiriyorlar. Vakitlerini şark elbiseleriyle geçiriyorlar. Misafirlerini bu elbiselerle karşılıyor, sokağa bu elbiselerle çıkmaktan ve kahvehanelerde de bunlarla oturmaktan çekinmiyorlar (Munîf, 1990, s. 136).

Burada yazar, batı giyim tarzının doğuda yaygınlaşmaya başladığını belirtmiştir. Bu yaygınlaşmaya rağmen doğuluların batı tarzı giyimi benimseyemediğini ve özellikle işlerinden döndükten sonra bu elbiselerden kurtulmaya çalıştıkları noktasına değinmiştir. Bu da doğuluların geleneklerine ne kadar bağlı olduklarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. "... Anlatılanlar, tamamıyla olmasada şehirliler için geçerlidir. Aynı şehrin farklı mahalleleri için bile kalite ve çeşitlilik, farklılık gösterir. ... Aşırı kirli olan yoksulların elbiseleri, genellikle birbirine yakındır. Köyde ise elbiseler, benzer veya tektir. Avrupa tarzı elbiseler görünmeyecek kadar azdır. Efendiler köye döndüklerinde Avrupa tarzı elbiselerini çıkarıp normal giysilerine dönerler" (Munîf, 1990, s. 137). Munîf, doğuda giyilen elbiselerin köy ve şehirlere göre de değiştiğini ifade etmiştir. Bu ifadelerde köydeki insanların şehirdeki insanlara oranla, daha az çeşitli elbiseler giyindiğini ve çoğu elbisenin bu noktada birbirine benzediğini söylemiştir. Yazarın değindiği bir diğer önemli husus da köyde kalan bazı kimselerin şehirde çalışmaları hasebiyle iş yerlerinde giyindikleri batı tarzı elbiseleri, eve döndükten sonra değiştirmeleridir.

Doğuda Yeme-İçme Kültürü

Peter, doğuya geldiği ilk günden beri, yemek sorunuyla karşılaştığını belirterek garip olan her şey gibi, yemeklerin de çok garip olduğunu belirtmiştir. Ancak, yemek ile ilgili izlenimlerini aktarırken, hayranlığını da gizlemeyen Peter, yemek konusunda, ayrıntı denilebilecek şu tasvirlerle yer vermiştir: "Yemek olayı da şarkta her şeyde görülen gariplikler içinde bir parçadır!..Fakat burada yemek zirveye ulaşmış bir "sanat"tır. Şarkta yemekler, büyük bir oranda karmaşık, çok çeşitli ve yoğundur. Hatta yemeklerin hazırlandığı malzemeleri bilmek imkânsız gibidir" (Munîf, 1990, s. 140). Şu ana kadar yazar, Peter Mc Donald aracılığıyla pek çok temayı okuyucuyla paylaşmıştır. Paylaşmış olduğu bu temaların yoğunluğu, batı ile uyumsuzlıklardan dolayı eleştiri tarzındadır. Ancak burada yazar, roman kahramanının diliyle nadir de olsa, batının doğuda görmüş olduğu bir konu hakkında olumlu ifadeler kullanmıştır. Yukarıdaki ifadelerde de görüleceği üzere Munîf, yemek konusunu da diğer hususlarda olduğu gibi oldukça ayrıntılı ifadelerle aktarmıştır.

Şarklılar, yemeği faydalanmak için değil, zevk için yerler. Onlar için yemek öğünleri, kendilerinden geçmek için yaşadıkları hurafe bir ayin gibidir... Fakat, bu yediklerinin çoğu pek çok sorun yaratabileceğinin yanında, faydasızdır da... Yemeğe sabahın erken saatlerinde başlarlar, bunu, gecenin geç saatlerine kadar devam ettirirler. Bu görüntü sadece zenginlere has değildir. İnsan bu görüntüye aynı şekilde, fakir mahallelerde, pislik

çindeki kahvehanelerde ve sokaklarda da rastlar... İnsan aklı, vücutlarının bu korkunç miktardaki maddelere ve onların etkilerine nasıl dayandığına inanamıyor... Bunların yanında, yemeklere değişik tat ve kokular vermek amacıyla kullandıkları çok değişik baharatlar ve iştah açıcılar vardır... Yemeklerin çoğunda, acı ve ekşi bir tat vardır. Özel bir kokusu olan bu yemeklere batılı birinin dayanması imkansızdır. Sanki, kullandıkları bu maddeler başka bir yerde bulunmamaktadır (Munîf, 1990, s. 140-142).

Yemeği yaşamsal bir araç olmaktan öte bir zevk aracı olarak tanımlayan yazar, doğuda bu konuda insanlar arasında yenilen yemeğin türü dışında, afaki bir fark olmadığını belirtmiştir. Doğuda, nereye gidilirse gidilsin, kültürün bir yansıması olan yoğun bir baharat kullanımını görmek mümkündür. Tür olarak yedikleri yemeğin vücutlarına ağır gelmemesi ise, bir batılının şaşkınlık derecesinde dikkatini çekmiştir. Bu ifadelerden özetle, doğulular için yemek, vazgeçilmez bir tutkudur. Daha önce kadın teması başlığında da bahsedildiği üzere yemeğin bu kültürdeki öneminden dolayı kadınların bu konuda yetenekli olması, şaşılacak bir durum değildir.

Yemek konusunda verdiği ayrıntılı bilgilerin yanında doğuluların ne içtikleri ve nasıl içtikleri ile ilgili olarak da şu ifadeleri vermektedir.

Özellikle içecekleri çok fazla tüketiyorlar. Çok büyük miktarda su içiyorlar. Çoğunlukla koyu çay içiyorlar...Şarkıların kendi isimlendirmeleriyle içtikleri şeyler, uyarıcılar ve canlılık verenler ile sınırlı değildir. Bu ikisine alkolü de eklemek gerekmektedir. Onların kendilerine özel yerel içkileri vardır. Özel ve aynı şekilde değişik bir tadı olan bu içki, hızlı ve güçlü bir etkiye sahiptir...İçceklere düşkünlükleri yemeklerden daha fazladır. Bu düşkünlük, tüm sınırları zorlayacak düzeydedir. Durmaksızın, ara vermeden kahve içenler (Munîf, 1990, s. 142, 143).

Yazar, doğuluların yiyeceklere oranla içceklere daha fazla ilgi duyduklarını belirtmiştir. İfadelerden de anlaşılacağı üzere yoğun bir şekilde içilen içecekler su, çay ve kahvedir. Doğuluların içceklere bu denli düşkünlüğü, yaşadıkları ortamdaki sıcaklığın yoğunluğuyla bağdaştırılabilir. Maruz kaldıkları aşırı sıcaklığın vücutlarındaki su ihtiyacını artırması doğal bir tepkidir. Yazarın bu ifadelerde ön plana çokardığı bir diğer husus ise, yiyeceklerde olduğu gibi içecekleri de zevk için tüketiyor olmalarıdır. Bu minvalde kendilerine has bir içkileri de olan doğululardan bahseden yazar, bu içkinin etkilerinden de söz etmektedir. Peter, yeme-içme konusunda, doğu insanını tasvir ederken, normal içeceklerin yanında alkol almalarını ve alkole olan bağlılıklarını, ne zaman ve nasıl içtiklerini, içmekten nasıl etkilendiklerini, davranışlarını, içki masasında yaşananları, yapılan konuşmaları şöyle aktarmaktadır:

İçmeyi genellikle gece yaparlar. Onlar için din bir engel olmasına rağmen korkmadan ve tereddütsüz içerler. İctikten sonra da tamamen değişip bambaşka insanlara dönüşürler. Saldırganlaşırlar, kavga etmeye, ağlamaya ve şarkı söylemeye eğilimli hale gelirler...Çok hızlı bir şekilde heyecanlanıp proveke olabiliyorlar. Hatta birbirine çok yakın kişiler bile bir anda düşman olabiliyorlar...Özellikle başlarken çok hızlı içiyorlar. Belli bir düşünce veya ruh halinden başka birine hızlı veya tek seferde geçmek ister gibi içiyorlar. Kısa bir süre içinde bazen de aniden tamamen değişirler...Çoğunlukla içkiler elbiselerine ve masaların üzerine dökülse de bu hadise yaptıkları içki partisinin bir parçasıymış gibi asla aldurmazlar. Bu arada da bira sonrası için sık sık içtikleri içkinin çeşidini değiştirirler... Masada içki içenlerden birisi yavaş içmek isterse, anında diğerlerinin eleştirisine ve alaylarına maruz kalır. Bu kişinin içkisini daha hızlı içmesi için etrafına

toplanırlar. Bardağı bitmiş ise hemen yenisini doldurup, hemen içmesi için onu rahat bırakmazlar...Çoğunlukla böğürmeye varacak seviyede sesler arasında el, kol, sandalye ve şişelerin araç olarak kullanıldıkları kavgalar da başlayabilir... Buralarda her zaman süprizler, varlıklarını ve koşullarını herkese dayatırlar (Munîf, 1990, s. 143-145).

Bu ifadelerde gözümüze çarpan en dikkat çekici husus, doğu ikliminin insanların yaşamlarına da sirayet etmesidir. Yukarıda doğuda iklimlerin hızlı değişimlerinden bahsetmiştik. Burada dikkatimizi çeken, bu hızlı değişimlerin insanların yemek ve içecek alışkanlıklarına da etki etmesidir. İfadelerde ısrarla üzerinde durulan içkilerin hızlı içilmesi ve bunun neticesinde insanlar üzerindeki oluşan değişim, yazar tarafından tüm netliğiyle aktarılmıştır. Bir diğer önemli husus ise, içkinin buradaki insanların dini inanışlarına göre yasak olmasına rağmen bunu sıklıkla yapmalarınıdır. Romanın bir başka kısmında, içkinin dini inanışlarına göre yasak olmasına rağmen onlar için ne ifade ettiği konusu Peter'in gözünden şu ifadelerle verilmiştir: *"Bana göre, şarklılar için içki (alkol), tamamen özel bir şeydir: Doğaya, dine, zayıflığa, utangaçlığa, sosyal ve dini farklılığa karşı direnme ve meydan okumadır. Ayrıca, olayların ve problemlerin baskısından kurtulmak için kullanılması mümkün olan bir araçtır"* (Munîf, 1990, s. 146). Bu ifadelerde, doğu insanının içkiye düşkünlüğü, oradaki yaşam şartlarının zorluğuna ve problemlerin yarattığı baskıların sonuçlarına dayandırılmıştır. Abdurrahman Munîf, doğu insanı için içkiyi, tüm bunlardan kurtulma aracı olarak gören bir baş kaldırı olarak tanımlamıştır. Her ne kadar bu ifadelerde içki konusu, tüm topluma mal edilmiş olarak yansıtılsa da yapılan araştırmalar neticesinde bu oranın çok düşük olduğu görülmektedir. (WHO, 2004, s. C. 1, s. 9-14; C. 2). Öte yandan yazar, doğulu insanların bu denli içki içme sebeplerini onlardan duyduklarını da temel alarak şu şekilde ifade etmektedir: *"Deniliyor ki, şarkın sorunları o kadar çok ve zordur ki, insanlar hızlı ve kolay bir şekilde bu sorunları unutmak ve onlardan kurtulmak istiyor. Dolayısıyla, unutmak için de içmekten daha iyi bir şey yoktur. Aynı şekilde denilmektedir ki, şarklılar her konuda müsrif olduklarından dolayı içme de bu müsrifliklerinden biridir"* (Munîf, 1990, s. 146). Burada doğuluların sıkıntılarını unutmak adına böyle bir yola başvurdukları tekrar vurgulanmıştır. Yazar, doğuluların genel anlamda israf yanlısı davranışlarını, bu konuda da gösterdiklerini belirtmiştir.

Yemek ve içeceklerin ardından Peter, doğuluların tatlı kültürü ile de ilgili olarak da şu bilgileri vermiştir: *"... Kendilerine has bir yöntemle yapılan tatlılar, aşırı şekilde tatlı ve yağlıdır. Ayrıca, bu tatlıların içeriği birbirine zıt maddelerin bir karışımından meydana gelmektedir. Bundan dolayı insanın belli bir miktarından başkasını yemesi imkansızdır. Tabi ki şarklılar, bunu da aşırı miktarlarda tüketirler..."* (Munîf, 1990, s. 142). Doğudaki bu tatlı kültürü, bir batılı için ağır olabilecek içeriklerden oluşmaktadır. Yazar, bu durumun sebebini, aşırı derecede tatlı ve yağlı olarak açıklamıştır. Burada tekrar batı kültürüyle bir karşılaştırmaya giden yazar, bir batılının doğu tatlılarını kaldıramayacağını ifade etmiştir.

Doğunun İklimi

İklim, yeryüzünün herhangi bir yerinin hava şartlarına göre uzun yılların ortalamasına dayanan durumudur (Ayverdi, 2011, C. 2, s. 1395).

Abdurrahman Munîf, batının gözünde doğunun iklimini bile olumsuz bir şekilde yer aldığını anlatmak adına kahraman aracılığıyla: *"Şark tek kelimeyle: "Güneş" demektir"* ifadesini kullanmıştır (Munîf, 1990, s. 125). Bu ifade de doğu yaşamının bir parçası olan Güneşin, batı için katlanılması zor olan devamlı bir sıcaklığı anımsattığı anlatılmaktadır. Yazar, doğudaki

yaşamın olmazsa olmazı denilebilecek güneş'e ve insanların yaşamlarına olan etkilerine de ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Güneşin buradaki etkisi, hayatın her alanında kendisini göstermektedir. Gün boyunca geçen ağır, sıradan ve sıkıcı yaşamın etkileri insanların yapılarına ve karakterlerinde de kendini göstermektedir...Tüm bunların yerine uyumayı tercih ediyorlar. Sıcaklığın şiddetine karşı, kolay gelen tüm yöntemlere başvururlar: Ayaklarını, içi su dolu kaplara koyarlar, başlarına ve alınlarına ıslak bezler sararlar. Çokça sıvı tüketirler. Etraflarını ve oturdukları yerleri ıslatırlar...İnsanlar, bodrum dedikleri mağaralarda günün çoğunu geçirirler. Davranışları kontrol edilemeyen küçük çocuklar bile buralarda kalmaya zorlanırlar. Çünkü, güneşe maruz kalmaları onları aniden öldürebilir. İnsanlar, geceleyin tıpkı karıncalar gibi yer altından açık havaya çıkarlar. Yerin altında geçirdikleri uzun saatlerden sonra çıkarlar ve ertesi gün, güneşin doğuşuna kadar dışarıda kalırlar. Uyuma vakitleri geldiğinde, evlerinin damlarında, bahçelerde, kaldırımlarda yani doğrudan gökyüzünün altında uyurlar...Bana, pek çok fakir insanın mezarlıklarda yattığı dahi söylendi. Çünkü burada mezarlıklar yer altında yer alan büyük mağaralar şeklindedir... Tek bir insanla dahi karşılaşmak imkansızdır. Öyleki tesadüf eseri denk geldiğimiz kişi bile hareketsiz, cansız bir ceset gibidir...Bazılarını iş yerlerinin önüne koydukları büyük bir sandalyenin üzerine uzanmış olarak bulursun. Bazı dükkanların açık kapısının önünde boş bir sandalye görürsün; bunun anlamı dükkân açık ama içeride kimse yok demektir. Bazı açık kapıların önünde de enlemesine uzun bir sopa koyar; bunun da anlamı, dükkân kapalı demektir. Güneşin batmasının ardından caddelere yeniden hayat gelir. Bu hayat, yavaş ve ağırdır. Gece ilerledikçe bu canlılık yavaş yavaş artar (Munîf, 1990, s. 126, 127).

Verilen ifadelerde doğu insanının hayatını bu sıcaklığa göre dizayn ettiğini ve yakıcı sıcaklığa karşı nasıl mücadele verdiğini anlamak mümkündür. Bu mücadelelerini de kısıtlı imkanlarla ortaya koydukları, en küçük bir imkânı dahi gözardı etmeden kullandıkları görülmektedir. Ayrıca, gündüz hayatın durma noktasına geldiği doğuda yaşam, bu dönemde gece devam etmektedir. Eserde güneşin insanlar ve hayatları üzerindeki etkilerinden dolayı neredeyse olmayan gündüz yaşamlarının yanında doğuluların, gece yaşamları ile ilgili olarak şu ifadelerle de yer verilmektedir:

Burada geceler büyük bir sırdır. Şark geceleri, gündüzlerin yaralayıcı şiddetine rağmen, adeta bahar gibidir. Aynı şekilde bahar gibi de kısadır...Şarklıların hayatlarında yer alan ayrıt edici özellikleri olan gizemliliğin en büyük sebebi sanki bu durumdur...Uzun ve sürekli olduğundan dolayı da ona çeşitli sohbetler, kuruntular, düşünceler ve hayaller eşlik eder. Tüm korkularla birlikte içe aktarılır. Tıpkı insanların yer üstünden yer altına geçmeleri gibi. Buna etkileşim halindeki hayat neticede belirsiz bir sır olur. Öyle ki bu sır sahipleri için bile! (Munîf, 1990, s. 127).

Yukarıdaki ifadelerde görüleceği üzere, gündüz ve gece arasındaki tezatlık, burada yaşayan insanların hayatlarına aynı şekilde yansımıştır. Bunun en güzel örneği, geceleyin buradaki hayatın gündüzmüş gibi canlanmasıdır. Güneşin insanlar ve yaşamlar üzerindeki bu denli etkisinin yanında buradaki doğanın etkisi azımsanmayacak ölçüdedir: "Şarklıların bu durumda olmalarının temel nedenlerinden biri de doğadır. Aynı şekilde doğa, hayvanlarından yabancılara kadar hemen her şeyi etkiliyor" (Munîf, 1990, s. 128). Doğuya dair pek çok şey hakkında detaylı tasvirlerin yapıldığı bu eserde, doğudaki yaz, kış ve ilkbahar mevsimleri de aynı güzellikte, hafızalarda canlandırmayı kolaylaştıran bir üslupla okuyucuya sunulmuştur. Çeşitli araçlarla okuyucuya sunulan bu iklim olayları ile ilgili

romanda geçen başlıca ifadeler şu şekildedir: Peter, Beyrut'ta bulunduğu sırada eşi Petricia'ya yazdığı mektupta, değindiği konulardan birisi de doğunun hava durumu ve iklimiyle ilgili verdiği bilgilerdir. Mektupta: *"Bugün burada hava çok sıcaktır. Eğer kendimde yeterli cesareti görseydim denize bile girebilirdim. Şaşırdın mı? Şu kadarını söyleyebilirim ki burada palto gibi ağır giyeceklere hiç ihtiyaç duyulmuyor. Burada güneşte yüzen bir balık oldum. Odamın balkonundan yemyeşil dağlar görünüyor. Denizin dalgaları otelin ayaklarına vuruyor"* (Munîf, 1990, s. 48). Ayrıca, romanın bir başka noktasında havaya dair: *"ilk gün çok soğuktu. Doğrudan insanın kemiklerine işleyen o cam gibi soğuk hava, yaşama tuhaf bir tat katıyordu"* ifadeleri kullanılmıştır (Munîf, 1990, s. 110). Bu ifadelerde doğunun yazın çok sıcak kışın ise çok soğuk, karasal bir iklime sahip olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Bu durumdan hiç hoşlanmadığını da ekleyen Peter, geri dönmeyi dahi düşündüğünü söylemiştir. Buna ek olarak buradaki tuhaflıkların sadece bunlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda doğanın ve iklimin de çok tuhaf olduğunu belirterek, konuyla ilgili şu ifadelerle yer vermiştir: *"Soğuğu çok çetindir. Bu soğuktan korunmak için yapılan ilkel yöntemler onu daha da berbat hale getiriyor"* (Munîf, 1990, s. 124).

Abdurrahman Munîf, diğer mevsimlerde olduğu gibi bahar mevsimini de romanın baş kahramanı Peter'in gözünden şu ifadelerle aktarmıştır: *"Kış mevsiminin ardından aniden bahar mevsiminin saldırısı başlamaktadır... Her şey değişir: havanın kokusu, toprağın kokusu, ağaçları, çiçekleri, kuşları ve kelebekleriyle doğanın şekli değişir. Hatta yerin derinliklerinde yer alan küçük haşereler dahi aniden yeryüzüne çıkarak, bu garip festivale katılırlar"* (Munîf, 1990, s. 124). Söz konusu ifadelerden farklı olarak Abdurrahman Munîf, bir doğulu olarak kendisinin karşısına bir batılı olan Peter'ı alarak buradaki mevsimlerin daha iyi anlaşılabilmesi adına, durumu okuyucuya karşılaştırarak sunmuştur. Munîf'in bu karşılaştırmayı yapmadan önceki ifadelerinde doğrudan bu mevsimler hakkında bilgiler vermesi, ardından batıyla karşılaştırmaya gitmesi okuyucunun zihninde oluşturduğu izlenimden dolayı takdire şayandır. Yazar, yapmış olduğu bu karşılaştırmayla batı kültürünün bazı noktalarına da hâkim olduğunu göstermiştir. Öyleki, Avrupada baharın ufak şenliklerle başladığını ve sırasıyla havanın düzeldiğini, günlerin uzadığını, yağmurun yavaşlamasıyla gelişini önceden haber verdiğini, öte yandan ağaçlar yeşermeye başladığını, mayıs ayının ortalarına doğru havanın ısındığını ve tüm bunların görülmesiyle bahar mevsiminin başladığını anlaşıldığını akıcı ve detaylı bir üslupla sunmuştur. Batıda bahar mevsiminin başlangıcını bu şekilde aktaran yazar, doğuda mevsimin gelişini ise: *"Burada baharın gelişi çok farklıdır...Aniden bastıran şiddetli yağmurlar sebebiyle oluşan havadaki neme rağmen, doğada oluşan koku, sanki insanı boğacak ve canlıların muazzam doğa olaylarına karşı aciziyetini hissettirecek şekilde etkisini gösteriyor"* sözleriyle ifade etmiştir (Munîf, 1990, s. 125). Yaz mevsiminin gelişini de bahara benzeten yazar, adeta bu mevsimi, ani, şaşırtıcı, acıma ve durmak nedir bilmez, şeklinde resmetmiştir.

Güneş, doğudan çıkmaya başladığı ilk andan itibaren dünya, önce kaynamaya, sonra yanmaya, son olarak da alevlenmeye başlar. Bu durum, gün boyu ve gecenin uzun bir kısmında devam eder...Güneş, şarkın ilahıdır. Şarkta bulunan her şeyi o yaratmıştır. İlahlarına karşı duydukları sevgiden daha fazla güneşten korkarlar. Burada hayatın her alanında güneşin etkisini görmek mümkündür. İnsanların yüzlerinde, çölün sürüklediği kumlarda susuzluktan dolayı çatlayan yerden, çocukların dudaklarının kurumasından ağaçların yanmasına kadar dehşet bir kuraklık; dolayısıyla insanlar burada güneşin adını sadece fısıldarlar (Munîf, 1990, s. 125, 126).

Romanda geçen hava durumu ve iklime dair diğer ifadeler ise şu şekildedir: “Sıcaklık... sıcaklık burada her şeyi eritmekle kalmadığı gibi aptallaştırıyor da. Buradaki havaya dayanmak mümkün değil...” (Munîf, 1990, s. 132). Diğer hava olaylarının aksine sıcaklığın doğu üzerinde karşılaştırılmayacak ölçüde etkisi vardır. Bu etkinin derecesini anlatma adına Munîf, özellikle ağustos ayında olan sıcaklığı ustaca bir katile benzeterek şu ifadelerle yer vermiştir: “Burada, bu açık ve denize yakın yerde, lanetli ve katil ağustos ayında güneş; ortaya çıkardığı koku ile birlikte insanın sinirlerini parçalayan, hücrelerine sızarak, insanda temiz ve güzel ne varsa alıp götürün vahşi bir yaratığa dönüşüyor” (Munîf, 1990, s. 354).

Doğuda Din Olgusu

Din, insanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin bütünü ve bu imana göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini belirleyen inanış yoludur (Ayverdi, 2011, C. 1, s. 725).

Romanda çok fazla değinilmeyen hususlardan birisi de din olgusudur. Bir toplumun yaşam tarzını yansıtan en önemli unsurlardan birisi olan din temasının, eserde bu kadar az değinilmesi eleştiri konusudur. Munîf, eserinde dine dair şu ifadeleri kullanmıştır: Peter ve arkadaşları ülkede yapacakları eylemleri kararlaştırırken üstünde durdukları konulardan biri de din ve din adamlarıdır. “Ayrıca, şark yaşamında din önemli bir unsurdur. Bundan dolayı, kesin bir şekilde dine saldırılacak ve din adamları da suçlanacaktır. ...Din adamları, kolay bir şekilde öfkelenedikleri için basit bir şekilde provake edilebilirler” (Munîf, 1990, s. 252). Abdurrahman Munîf, bir ülkenin can damarlarından birisi olan din olgusuna hassas bir konu olarak yaklaşmıştır. Bu hassaslığın sebebini ise halkın dine ve din adamlarına yaklaşımını örnek göstererek vermeye çalışmıştır. Bu konunun toplumlar için hassas olduğu konusuna dikkat çekerek halkların bu konyla provake edilebileceğini belirtmiştir.

DOĞU KÜLTÜRÜNDE MEKÂN

Mekân, romana özgü olayların ve roman karakterlerinin hareketlerine ayrılmış bir sahnedir. Bazı romanlarda, yazar tarafından mekân tasviri ön plana çıkarılmaz. Bu tip eserlerde mekân olgusu, sadece olay ya da kişilerin belirgin kılınması amacıyla bir araç konumundadır (Çetin, 2019, s. 135). Abdurrahman Munîf’in romanlarında mekâna verilen önem değişmektedir. Bu durum, romanın mecrasıyla ilgilidir. (Akdeniz, 2012, s. 7) Yazarın çalışmamıza konu olan romanında da şehir özelinde Beyrut hariç başka bir şehir ismi kullanılmamıştır.

Doğu Şehirleri

Şehir, nüfusunun çoğunluğunu sanayi, ticaret, hizmet ya da yönetimle ilgili işlerle meşgul olan, genellikle tarımsal etkinliklerin bulunmadığı yerleşim alanıdır (TDK, 2011, s. 2211).

Abdurrahman Munîf, romanında doğuya dair değindiği ögelerden bir tanesi de şehir temasıdır. Diğer temaları verirken uyguladığı detaylı tasvirlerle burada da yer vermiştir.

Peter, Beyrut’ tayken eşi Petricia’ya yazdığı mektupta, bu şehri esrarengiz bulduğunu ve imkânı olursa daha çok kalmak istediğini belirtmiştir. Bu esrarengizliği şu ifadelerle anlatmıştır:

Beyrut karnavala benziyor: Onlarca çeşit insan, renk ve giysi. Fakir mahaller hariç, kişinin özel taraflarını ayırt etmesi çok zor. Fakir mahalleler ise diğer tüm şeylerden daha fazla açık ve net ...Beyrut, çok şeye benziyor, hiçbir şeye benzemiyor. Sahil şehirlerinin

tamamında büyük miktarda abartı ve umursamazlık hâkim. Tüm bunların üstünde Beyrut, tehlikeli bir şehir. Çünkü, burada insanın başka yerde bulamayacağı şeyler de var. Örneğin güneş! (Munîf, 1990, s. 49, 50).

Yazar, kahraman aracılığıyla Beyrut şehrini tanımlarken, bu şehirdeki fakirlik ve zenginlik konusuna değinmiştir. Zenginlik ve fakirlik arasındaki farkın çok yüksek olduğuna vurgu yaparak şehirdeki abartı ve umursamazlığa dikkat çekmiştir. Peter, görev aldığı ülkeye vardikten sonraki kısa süre içerisinde, yaşadığı şehir ile ilgili izlenimlerini, aksatmadan yazdığı günlüğüne şu ifadelerle aktarmıştır:

Bu şehir büyük ancak, daha önce gördüğüm büyük şehirlere benzemiyor. Ona karşı öfke duyuyorum. İçinde bulunan her şey korkutucu ve çirkin. ...İnsan burada nasıl yaşar? Her yer pislik içinde, güvensiz olması da insanları tehdit ediyor. İkkellik her şeye sinmiş durumda; giysilere, davranışlara, dini inanışlara bile. Hayır, "ikkellik" kelimesi bir şey ifade etmiyor. Her şey büyük bir dikkatle belirlenmesi gerekiyor. Hayatın her tarafında gerçilik ve yabancılik kendini gösteriyor (Munîf, 1990, s. 103, 104).

Peter, Beyrut'tan sonra gittiği doğu ülkesine duymuş olduğu öfkeyi yukarıdaki ifadelerle göstermiştir. Ardından, buraya hiç gelmemeyi umduğunu, burada geçirdiği bir günün başka yerlerdeki aylara bedel olduğunu, hatta tutsak olarak yaşadığı zamanlarının bile bundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Burada Abdurrahman Munîf'in bir batılının gözünden doğu şehrini tanımlarken ilkel, kirli, düzensiz ve yabancı kelimelerini kullanması göze çarpmaktadır.

Doğu Köyleri

Köy, yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu açısından şehirlerden ayrılan, çoğunlukla tarımsal alanda çalışılan, evleri ve diğer yapıları bu hayat şekline uygun olan yerleşim yeridir (TDK, 2011, s. 1509). Modern Arap edebiyatı ve çağdaş dünya edebiyatının en önemli figürlerinden birisi olan ve doğuya dair yazmış olduğu eserlerle bu alanda adını duyuran Abdurrahman Munîf, doğu köylerini de dışarıdan gören bir yazarın aktaramayacağı kadar detaylı ve bir o kadar da akıcı bir üslupla tasvir etmiştir.

Daha önce Peter'in yaklaşık on gün süren bir zaman diliminde bir sahil köyünde tatil amaçlı kaldığından söz edilmişti. Arap romanının temel temalarından birisi denilebilecek köy ve köy insanına dair izlenimler, romanda şu ifadelerle aktarılmıştır. "Bu küçük köy, dağ eteklerinde bulunan veya iç kısımlarda yer alan binlerce köyden farklı değil. İnsanlar, denize bir çeşit korku ve merakla bakıyorlar..." (Munîf, 1990, s. 336). Peter, köyde yaşayan insanların tıpkı çocuklarda olduğu gibi birbirlerine benzerliklerine dikkat çekerek şu ifadeleri aktarmaktadır: "Köyde yaşayan insanlar: Yüzleriyle, giydikleriyle, sade ve kirli sahil kahvehanelerinde oturuşlarıyla ve yüksek sesle konuşmalarıyla birbirlerine benziyorlar" (Munîf, 1990, s. 337). Peter, kaldığı günler içinde her gün mutlaka düzenli olarak dışarı çıkıp köyü dolaşmakta, insanlarla yakın ilişki kurmaktan geri durmamaktadır. Bu esnada gördüklerini ve insanlarla yaşadıklarını detaylı bir şekilde yorumlayarak şu ifadelerle aktarmaktadır:

Köyün kuzeyinde yer alan küçük limanda, geceleyin balık avından dönen ve ağlarıyla balıklarını indirmeye çalışan balıkçılar var. Hareketleri ağır, bakışları yorgun, oldukça dikkatli ve ürkek görünmektedirler. Özellikle de inmeye çalışırken birbirleriyle yarıştıkları sırada. Balıkçılar, avladıkları balıkların diğer arkadaşlarından önce istedikleri fiyatlara satmak amacıyla işlerini hızlıca bitirmeye gayret ediyorlar. Bu alışveriş esnasında yaptıkları harika pazarlık... Yaşamı sağlayacak tüm olanakları vardı. Örneğin, deniz,

geniş topraklar ve çalışmak için yeterli insan gücü... Ancak, "tembellik", çalma isteği vb. daha pek çok kötü alışkanlıklar, yaşamlarının ayrılmaz parçası haline gelmiş. Bundan dolayı bu insanlar çalışmak yerine, böyle bir yaşamı tercih ediyorlar ...Köyün büyük pazarı, çok acayip bir olay, günlerden bir gün bu köyden, komşu köylerden ve belki de çölden gelerek bir araya gelen mahşeri bir kalabalık... Pazardan geriye, çöp yığımları, yemek atıkları ve başı boş hayvanlar kalır. Bana söylenildiğine göre de her köyün buna benzeyen ve sadece kendisine özel pazarının kurulduğu, insanların alışveriş yaptıkları bir günü varmış. Genellikle bu alışveriş, binlerce yıl önce yapıldığı gibi takas yöntemiyle yapılmış. Köyde, hemen hemen herkes, ikindiden sonra kahvehanelerde oturup, gazetelerin yazdıklarını yani "Haberler" olarak adlandırdıkları şeyleri, bir gencin sesinden, büyük bir dikkatle dinliyorlar... Davranışlarının çoğunluğu dini olarak görünmesine rağmen, dini gazetelere ilgileri daha azdı. Hükümet yanlısı gazeteler ise hiç ilgi görmemekteydi. Kahvehanelerde gazetelerin okunma işi bittikten sonra, ciddi ciddi uzun uzun tartışmalar başlıyordu... İnsanların tamamı, bu haberleri büyük bir sesizlik ve dikkatle dinlemesine rağmen, arada bazı yorumlar ve gülme sesleri de yükselirdi! Haberlerin okunması bittikten hemen sonra, hemen başka bir istasyonun çıkarılmasını isteyen pek çok ses de yükselirdi. Bunun sebebi, az önce dinlenen haberlerin mutlaka başka bir kanaldan da dinlenilerek kesinleştirme isteği idi (Munif, 1990, s. 339-341).

Yazar bu ifadelerde, köy hakkında detaylı bilgiler paylaştıktan sonra, buradaki insanların geçimlerini sağlamak amacıyla balık sattıklarına değinmiştir. Bu insanların sattığı malzemeden öte, satım şekli dikkat çekicidir. Buradaki insanlar, yaşadıkları ortam gereği, ayakta durabilmek adına, ellerindeki malı diğerlerinden daha hızlı satma noktasında bir mücadele içerisindedirler. Bu mücadeleye rağmen toplum içerisindeki özellikle bazı vakitlerde var olan tembellik, yaptıklarıyla oldukça tezat bir durumdadır. Yazarın da üstünde durduğu tembellik ve hırsızlık adeta bu toplumun vazgeçilmez haline gelmiştir. Bunun en büyük sebebi, ülkelerinin bulunduğu coğrafi konum itibarıyla sürekli bir çıkar ilişkisine maruz kalması olmalıdır. Neticede farklı açılardan sömürülen bu insanların diğer toplumlara nazaran, amaçsız kaldığı yorumunda bulunmak yanlış olmayacaktır. Nitekim, yukarıdaki ifadelerde de özellikle, ikindi vaktinden sonra bu insanların amaçsız bir şekilde yapmış olduğu aktivitelere dikkat çekilmiştir. Yaşamın da bir yansımasının görebileceği bu aktivitelerden birisi, köy kahvehanelerindeki gündeme dair siyasi haberlerin takip edilmesidir. Yazarın bu noktada değinmiş olduğu önemli bir husus vardır. O da içinde bulunmuş oldukları tedirginlik sebebiyle dinledikleri veya okudukları haberleri tekrar dinleyerek veya okuyarak netleştirme isteğidir. Bu aktivitelerinden sonra yapılan tartışmalar ise, bir anlamda içlerini ferahlatmak adına yapmış oldukları en önemli eylemlerden birisidir. Burada dikkat çeken bir diğer husus ise, halkın köyde olmasına rağmen ülke gündeminden kopuk yaşamaması gerçeğidir. Peter, bu köydeki insanların eğitim ve nüfus durumunu da şu sözlerle aktarmaktadır: "Nüfusun beş bini aştığı bu köyde, okumayı bilenler, okul öğretmenleri bazı memurlar ve çocuklar. Bu kimselerin dışında kalanlar ise, koyunlar gibi kahvehanelerde oturup radyo veya gazete okuyucularını dinliyorlar" (Munif, 1990, s. 344). İfadelerden de anlaşılacağı üzere köydeki okuma ve yazma oranı oldukça düşüktür. Yazar, bu insanların okuma ve yazma bilmemelerini eleştirmiştir. Aslında bu durum, paradoks bir şekilde birbirine bağlıdır. Buradaki paradoks, insanların okumadıkça başkalarına bağımlı kalmaları, bağımlı kaldıkça da bunu eleştirmeleridir. Buradan hareketle doğunun negatif yanı, eleştiri eyleminin sürekli yapılmasıdır. Yani bir çözüm üretmeye çalışmaktan öte, sadece eleştiriye odaklanmaları, dikkat çekilmesi gereken hususlardan birisidir.

Doğu Evleri

Abdurrahman Munîf, doğu yaşamını tüm yönleriyle ele alırken insanların yaşadıkları evleri de tasvir etmekten geri durmamıştır. Kahramanın gözüyle okuyucuya aktardığı ifadeler şu şekildedir: *"Evler, en fazla serinlik sağlayacak şekilde yapılmıştır. Bundan dolayı yeni yapılan evler hariç hemen hemen evlerin tamamı yerin altında, penceresiz mağara şeklinde yapılmıştır. Bu mağaralarda, yeryüzüne bağlanmak ve içeriye havanın girmesini sağlamak için dolambaçlı hava bacaları vardır. Buna rağmen içerideki hava nemli ve sağlık şartlarından uzaktır"* (Munîf, 1990, s. 126). Munîf, diğer temalarda olduğu gibi doğu evlerini de adeta orada yaşıyor gibi okuyucunun gözünde canlandırmıştır. Buradaki mimarinin iklim şartlarına göre oluştuğu açıktır. Daha önce iklim başlığı altında belirtildiği üzere aşırı sıcaklık, halkı bu yönde evler yapmaya itmiştir.

Diğer

İncelenen romanda şehir ve köy mekanlarına dair izlenimlerin dışında kahvehane ve Türk hamamı gibi yerler hakkında da bilgi verilmiştir. Ancak, bu yerler, romanda diğer mekanlar gibi ayrıntılı ele alınmadığından, müstakil bir başlık altında işlenmemiştir.

Peter, Beyrut'ta bulunduğu sırada eşi Petricia'ya yazdığı mektupta, değindiği konulardan biri de kahvehanelerdir. Buradaki insanların umursamaz bir şekilde oturmalarına dikkat çekerek şu ifadeleri söylemiştir: *"Burada pek çok çeşit kahvehane var. Oraya, kadın ve çocuklar giremiyor"* (Munîf, 1990, s. 48). Doğudaki en yaygın mekanlardan birisi olan kahvehaneler, romanda batıdaki "kafe" kültüründen farklı olarak sadece erkeklerin girebildiği mekanlar olarak tasvir edilmiştir. Yazarın eserinde doğuya dair değinmiş olduğu ilgi çekici konulardan birisi de Türk hamamlarıdır. Abdurrahman Munîf, Türk hamamları için: *"İçinde boğucu bir koku... sorun sadece koku da değil, bunun yanında her yer pislik içinde... normal olmayan ilişkiler de var"* ifadelerini kullanmıştır (Munîf, 1990, s. 18). Burada değinmek istenilen bir diğer husus, yazarın doğu insanına dair sıklıkla ifade ettiği kirliliği, Türk hamamları için de kullanmış olmasıdır. Yazarın doğudaki mekanlara dair verdiği bilgilerden birisi de resmî kurumlardır: *"Şarkta, resmî kurumlar bir hayalden ibarettir. Partilerin, devletin, parlamentoların ve görünen tüm yapıların bir aksesuar olmaktan başka bir rolleri yoktur. Çünkü, orada her vakit istediğini dayatacak biri vardır..."* (Munîf, 1990, s. 139). Abdurrahman Munîf, yukarıda yer alan ifadelerle doğuda, resmî kurumların görünüşten başka bir şey olmadığını "aksesuar" kelimesiyle tanımlamıştır. Çünkü, buradaki kurumlar olması gereken yerine "birisinin" ağızından çıkacak kelimelere bakmaktadır. Yazar, bu durumu açık ifadelerle okuyucuya sunmuştur.

SONUÇ

Her ne kadar Türkiye de yapılmış olan bazı çalışmalarda incelenen eserin olay örgüsü verilmiş olsa da bu çalışmada ilgili romanın doğu kültürü özelinde detaylı bir şekilde tematik açıdan incelemesi yapılmıştır. Çalışma ele alınırken, göze çarpan en önemli hususlardan birisi, yazarın romanın baş kahramanını bir ajan olarak seçmesidir. Bunun sebebi, ele aldığı toplumu en ince detaylarına kadar betimlemeyi amaçlamış olmasıdır. Bir diğer husus ise, bir batılının gözünden doğu ve doğuya dair pek çok şeyin olumsuz açılarından değerlendirilmesidir. Bunun yanında, yaşlılara karşı gösterilen saygı ve yemek kültürlerindeki gelişmişlik seviyesi, romanda doğuya dair olumlu açıdan değerlendirilebilecek noktalardandır.

Yazar, kurguladığı olay örgüsünü okuyucuya aktarırken kullandığı romanın baş karakterini ironik bir şekilde kendi geçmişinde olduğu gibi, petrol şirketinde çalışan biri olarak sunmuştur. Romanda doğuya dair izlenimler temelde iki kişi üzerinden verilmiştir. Onlar da romanın baş kahramanı Peter Mc Donald ve patronu Rendly karakterleridir. Abdurrahman Munîf'in fikirlerini okuyucuya aktarırken kullanmış olduğu bir diğer aracı ise romanın baş kahramanına ait olan gündüktür. Doğuya dair birçok tema bu gündük aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur.

Romanda en çok işlenen temanın doğu insanı, en az işlenen temanın ise din ve Türk hamamı gibi temaların olduğu tespit edilmiştir. Romanda, dikkat çekici hususlardan birisi ise yazarın temizliği ile ön plana çıkan Türkler'in hamamlarını okuyucuya kötü bir izlenim uyandıracak şekilde sunmasıdır. Abdurrahman Munîf'in diğer Arap aydınlarına göre toplum ve batı eleştirisi daha derindir. Ancak yazar, çoğu zaman objektif bir bakış açısına sahip olsa da her görüşünü kabullenmek doğru bir yaklaşım olmaz. Munîf'in zaman zaman bağlı bulunduğu ideoloji ve partisinin (Baas) görüşleri doğrultusunda yanlış çıkarımlar ve eleştirilerde bulunduğu da görülmektedir. Abdurrahman Munîf'in romanında ele almış olduğu konuların tamamı, doğrudan doğunun gerçeklerini yansıtmaktadır. Eserde aktarılan tüm izlenimlerin o halkın içinden olan bir yazar tarafından verilmiş olması, bu çalışmayı değerli kılan en önemli hususlardan birisidir. Çünkü, Abdurrahman Munîf'in aktif siyasette bulunmuş olması ve doktorasını Avrupa'da yapmış olması gibi hususlarda yaşamış olduğu kişisel tecrübe, onu diğer Arap aydınlarından ayırmaktadır. Yazarın hem dünyanın hem de Arap dünyasının birçok bölgesini gezmiş olması ve her iki bölgeyi de eleştirebilmesi, onu özgün bir Arap aydını yapmış, bu yönüyle salt Arap milliyetçiliğinden uzaklaştırmıştır. Dolayısı ile Munîf'in eserlerinde tekdüze bir bakış açısı yerine olaylar, insanlar ayrı ayrı muhasebe edilmiş ve duruma göre eleştirilmiştir. Buradan hareketle Munîf, çalışmanın konusu olan eserde de batılı gözle bakan ajanı eleştirel okumuş ve kendi toplumundaki eksikliklere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmıştır.

Genel olarak orta doğulu bir aydının temel hali, arada kalmışlıktır. Avrupa'ya gittiğinde doğulu olmasından kaynaklı bir aşağılanma durumu, Arap toplumuna döndüğünde ise rejimin siyasal baskıları altında kalma durumu söz konusudur. Dolayısıyla bu durum, Arap entelektüellerinin arada kalmasına sebep olmuştur. Bu yüzden Arap yazarların eserlerinde, mekân ve düşünsel bakış açılarında değişiklikler görmek mümkündür. Bu yazarlar, zaman zaman eurocentric (Avrupa merkezli) ve Pan Arabizm (Arap milliyetçiliği) düşünceleri arasında gitgeller yaşamışlardır. Buradan hareketle, Arap aydının genelinde bir kimlik karmaşası vardır. Bu durumu Abdurrahman Munîf için de söylemek yanlış olmayacaktır. Abdurrahman Munîf için bir tarafta cahil bir halk vardır; sever ama kabullenemez. Diğer tarafta donanımlı bir Avrupa toplumu vardır; onları kabullenir ama sevemez.

Son olarak, olay örgüsünden hareketle Abdurrahman Munîf'in eserini üzerinde kurguladığı tarihi olay, 1953 yılında İran'da gerçekleşen Ajax darbesidir.

SUMMARY

After the Second World War, borders were drawn in the middle east by western states. These countries started the struggle for sovereignty among themselves and on the existing countries in the middle east. The work of *Sıbaq al-Masafat al-Tavilah*, which is the subject of our struggles and conflicts of interest and which is the subject of our study, is

about the efforts of Britain and America to make judgments on Iranian oil. There are two important factors in choosing this work.

These are what the author himself mentioned; that it was written based on historical facts much more than other works, and it went beyond the usual, and instead of looking at the West with the eyes of the East, as it was done in many Arab novels. For this reason, the work of Abd al-Rahman Mounif, one of the important figures of Arab literature, named *Sibâq al-Masafat al-Tavilah*, has a special position in this respect among other Arab novels.

The author built his work on the character of Peter McDonald, who was assigned to overthrow Britain's prime minister and provide intelligence to his country. The novel, written on the basis of historical facts, conveyed the western view of the east from the eyes of an English agent to very fine details. In doing so, the author did not provide clear information about time and place, with the exception of exceptions. In the novel, the concepts of international interest, love and longing are handled with great skill. Through the novel, the author tried to explain how the western powers were effective in the middle east, what role the western perspective played in all the events and the shaping of the region. In a sense, Mounif has tried to give behind the scenes of bloody and secret activities, which are still playing today, on the Middle East and their oil. While doing this, he presented the novel's protagonist to the reader as an agent working in the oil company as in his own life. Depicting the protagonist as an agent in addition to working in the oil company is one of the important details in the author's work. Because this is one of the most important professions to describe a region in the most detailed way.

Abd al-Rahman Mounif, who uses his novels as an intermediary to convey his political ideas, also included political themes in this work. The author, who also took advantage of his past experience while dealing with these themes, presented the events in question with a fluent style, based on both his education and his experiences. Abd al-Rahman Mounif, who took himself in the background while conveying his ideas, exhibited a masterful style of narration in the eyes of the reader. We analyzed the novel under three main headings: basically eastern people, life in eastern culture and space in eastern culture. Under these titles, we have tried to interpret every detail, from basic facts of eastern culture to fine details, based on actual events.

This work, the first novel of Mounif translated into Turkish, has attracted great attention by the Turkish reader. Turkey seeing great interest in the subject of many studies and Abd al-Rahman Mounif's *Sibâq al-Masafat al-Tavilah* has previously been addressed in the thematic special eastern culture. This work is also remarkable in terms of presenting the life of the east to the reader in detail. Mounif conveyed every detail of the east to the reader through the characters of the novel's protagonist Peter Mc Donald and his boss Randy. In addition to these characters, the author placed the diary, which belongs to the protagonist as a means of transferring themes and contains important details about the east, in an important position in the work. Another important point that attracts our attention is that such historical facts were written by a novelist who lived there and mastered the details.

We based our work on the west's perspective on the east, and we tried to give all the information, from the language of the western agent, the leading character of the novel, to the east, from the people to the air, from the culture to the village life, from the food to the official institutions. While doing this, we tried to provide a clearer understanding of the

subject by supporting the quotations with footnotes and comments. We added the plot to the introductory part of the study, in order to make the novel and the information about the east more clearly understood by the readers.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yoktur
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	Exempt from the Ethics Committee Decision.
<i>Informed Consent:</i>	No participant
<i>Financial Support:</i>	No financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

- ‘Abduh, S. (1980). *el-Mer’etu’l-‘Arabiyye beyne’t-tehalluf ve’t-teherrur*. Beyrut: Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde.
- Ahterî, M. (2013). *Ahterî-i kebîr*. İstanbul: Nadir Eserler Kitaplığı.
- Akdeniz, S. (2012). İntibâh romanında mekân kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (41), 3-21.
- Ali, T. (2004). A patriarch of arab literature Abdelrehman Munîf: 1933-2004. Erişim adresi: <https://www.counterpunch.org/2004/02/01/a-patriarch-of-arab-literature/>. Erişim Tarihi: 31.05.2020.
- Arslan, A. (2017). *Abdurrahman Münîf’in romancılığı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Arslan, A. (2018). Modern arap romanında diglossia çiftdillilik Abdurrahman Munîf örneği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (27), 183-202.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük türkçe sözlük* (C.III). (3.bs) İstanbul: MAS Matbaacılık.
- Çetin, N. (2019). *Roman çözümleme yöntemi*. (16.bs). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demren, Ç. (2003). Toplumsal cinsiyet, sağlık ve kadın, *Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri* (s. 1-10). Ankara: Hüksam Yayınları.
- el-Kaş’amî, M. (2003). *Terhâlu’t-tâiri’n-nebîl*. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-Edebiyye.
- Emekli, İ. (2015). Abdurrahman Munîf risâle min verâil-hudûd adlı kısa öyküsü. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*. (35), 303-315.
- Erbay, Hatice (2015). *Abdurrahmân Munîf’in "sibâku’l-mesâfâti’t-tavîle" adlı eserinin roman tekniği açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Gabriel, J. (2003). Bidding farewell to Munîf, novelist bears witness to repression, corruption, reverence for common folk. *al-Jadid*. (9).
- Gündüz, Ş. (2007). *İslam ve diğer dinlerin yaşlılığa bakışı*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Hafez, S. (2006). An arabian master. Erişim adresi: <https://newleftreview.org/issues/II37/articles/sabry-hafez-an-arabian-master>. Erişim Tarihi: 31.05.2020.
- Harmancı, H. (2013). Abdurrahman Munîf’in el-Eşcâr ve İğtiyâlu Merzûk adlı eserinin teknik yönden incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (30), 67-96.
- Kazıcı, Z. (2007). *Kültürümüzde yaşlılık ve yabancı gözüyle ülkemizde yaşlılar*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Livescu, S. L. (2013). *Francophonie and human rights, diasporic networks narrate social sufferings*. (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://escholarship.org/uc/item/3sr5c9kj>.
- Munîf, A. (1979). *en-Nihâyât*.
- Munîf, A. (1990). *Sibâku’l-mesâfâti’t-Tavîle*. (4.bs). Beyrut: el-Muessesetu’l-Arabiyye li-Dirâsât ve’n-Neşr.
- Munîf, A. (1994). *el-Kâtib ve’l-menfâ*. (2.bs). Beyrut: el-Muessesetu’l-Arabiyye li-Dirâsât ve’n-Neşr, Dâru’t-Tenvîr li’t-Tibâ’a ve’n-Neşr.
- Öge, A. (1998). Çok eşle evlilik konusuna kısa bir bakış. *Mehir*, (2), 105-108.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Yazar.

Ülken, H. Z. (1964). Şark-Garp problemi karşısında islamiyet. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (12), 21-34.

World Health Organization (2004). *Global status report on alcohol*. Erişim adresi: https://www.who.int/substance_abuse/publications/global_status_report_2004_overview.pdf?ua=1. Erişim Tarihi: 01.06.2020.